

**İLKÖĞRETİMDE OKUYAN ÇOCUKLARIN
UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Asude GEREDİ
(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir-2002

**İLKÖĞRETİMDE OKUYAN ÇOCUKLARIN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN
ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Asude GEREDE

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Bilimleri (Eğitimde Psikolojik Hizmetler) Anabilim Dalı

Danışman : Prof. Dr. Gürhan CAN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eylül 2002

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

İLKÖĞRETİMDE OKUYAN ÇOCUKLARIN UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Asude GEREDE

Eğitim Bilimleri (Eğitimde Psikolojik Hizmetler) Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eylül 2002

Danışman: Prof. Dr. Gürhan CAN

Umutsuzluk, depresyon ve intihar olgularının birbirleriyle yakından ilişkili olmaları, umutsuzluk ile ilgili çalışmaları özellikle önemli ve gerekli kılmaktadır.

Bu araştırmada, cinsiyet, anne ve baba tutumu, ailenin sosyoekonomik durumu (ailenin; gelir düzeyi, eğitim düzeyleri, çalışma durumları), ebeveynlerin aile içindeki ilişkileri, çocuğun algıladığı sosyal destek ve sosyal beceri düzeyi ile travmatik yaşantı yoğunluklarının, çocukların umutsuzluk düzeylerini farklılaştırıp farklılaştırmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma, 2001-2002 öğretim yılında, Eskişehir il merkezindeki 8 ilköğretim okulunun 5 nci sınıfına devam eden 450 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiş, 439 öğrenciden kullanılabilir veri elde edilmiştir.

Umutsuzluk düzeyine ilişkin veriler, “Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği” ile toplanmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ilişkin verilerin toplanması amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve “Sosyal Beceri Anketi” uygulanmıştır.

Verilerin istatistiksel analizleri "SPSS 10.0.1 for Windows" paket programı yardımıyla yapılmıştır. Veri analizi sırasında, bağımsız gruplar arası t testi ve tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. F istatistiğinin anlamlı bulunması durumunda, Tukey HSD testi (varyansların homojen olduğu gruplarda) ve Dunnett C test (varyansların homojen olmadığı gruplarda) kullanılmıştır.

İstatistiksel sonuçlara göre, çocukların umutsuzluk düzeyleri, anne tutumu, ailenin gelir düzeyi, sosyal destek ve sosyal beceri düzeyi, ebeveynlerin aile içindeki ilişkileri, anne-baba eğitim düzeyi ile ana-baba çalışma durumuna göre farklılaşma göstermektedir. Bununla birlikte, çocukların umutsuzluk düzeylerinin, cinsiyete, baba tutumuna ve travmatik yaşantı yoğunluklarına göre farklılık göstermediği görülmüştür.

ABSTRACT OF MASTER THESIS

THE STUDY OF HOPELESSNESS LEVEL OF CHILDREN ATTENDING PRIMARY SCHOOL WITH RESPECT TO DIFFERENT VARIABLES

Asude GEREDE

Division of Educational Sciences(Psychological Services in Education)

Institute of Educational Sciences, September 2002

Advisor: Prof. Dr. Gürhan CAN

The close relationship between hopelessness, depression and suicide make related studies about hopelessness especially important and necessary.

In this study, it was aimed to determine whether hopelessness level of children is differentiated by gender, parental attitude, socioeconomic status (family; income, education level, work), parental relationship in family, perceived social support by children, social skills level and the density of traumatic life experiences.

The study was carried out on 450 student attending the fifth grades of 8 primary schools, in 2001-2002 academic year in central Eskişehir and the usable data was gathered from 439 student.

The data about hopelessness level was collected by "Hopelessness Scale for Children". In order to gather data about independent variables, "Personal Information Form" and "Social Skills Survey" was administrated.

The statistical analysis of the data was carried out by "SPSS 10.0.1 for Windows". In data analysis, independent groups t test and one-way ANOVA was applied. In case of significant F value, Tukey HSD Test (when groups' variances are homogeneous) and Dunnett C Test (when groups' variances are not homogeneous) was used.

The statistical results indicated that hopelessness level of children was differentiated by maternal attitude, family income, perceived social support, social skills level, parental relationship, education level of parent and parent's work situation. However, it was found that hopelessness level of children was not differentiated by gender, paternal attitude and density of traumatic life experiences.

DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI

Asude GEREDE'in "İlköğretimde Okuyan Çocukların Umutsuzluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Yüksek Lisans tezi 04.09.2002 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı-Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr. Gürhan CAN

Üye : Prof.Dr. Gönül KIRCAALİ-İFTAR

Üye : Y.Doç.Dr. A. Aykut CEYHAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

4.10/2002

Prof.Dr. Coşkun BAYRAK

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Pandora, Zeus'un uyarısını dinlemeyip onun hediye ettiği esrarlı kutuyu açtı. Hastalık, keder, yalan, riya ve insanların felaketini hazırlayan ne varsa hepsi açılan kutudan dünyaya yayıldı. Hatasını anlayan Pandora kutuyu hemen kapattı. İşin kötüsü, kutuya kapatılmış kötülükler arasında, insanları yaşatacak, teselli edecek olan “ umut ” içerde kalmıştı.

Klasik Yunan mitolojisinde, umutsuzluğun nedeni Pandora'nın omuzlarına yüklenmiştir. Keşke Pandora biraz daha bekleseydi...

Mitlerden gerçek hayata dönmek gerekirse, insanoğlu umutsuzluk duygusunun nedenlerini ve olumsuz etkilerini araştırmaya halen devam etmektedir. Bu araştırma da, umutsuzluk konusunda yapılan bilimsel çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışması sırasında değerli katkıları olan, beni sürekli destekleyen pek çok kişi olmuştur.

Öncelikle, yüksek lisans eğitimim boyunca benimle birlikte aktif olarak çalışan, desteğini esirgemeyen eşime ve bütün hayatım boyunca iyi bir eğitim almam için çaba gösteren anneme babama minnettarlığımı sunmayı bir borç biliyorum.

Yüksek lisans eğitimimin mesleki gelişimime katkıda bulunacağını değerlendirerek, derslere gidebilmem için imkan yaratan değerli Üs komutanlarıma teşekkür ediyorum.

Ayrıca, değerli hocalarım, sayın Yrd. Doç. Dr.Sibel Türküm, Yrd. Doç. Dr. Esra Ceyhan, Yrd. Doç. Dr. Aydoğan Aykut Ceyhan ile aynı zamanda danışmanım

olan sayın Prof. Dr.Gürhan Can'a mesleki ve akademik gelişimime katkılarından dolayı teşekkürü bir borç biliyorum.

Araştırma süreci boyunca, öneri ve eleştirileri ile beni yönlendiren, yazdığım cümleleri sabırla okuyup düzelten danışman hocam sayın Prof.Dr.Gürhan Can'a değerli katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Asude GEREDE

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	vi
ÖNSÖZ	vii
ÖZGEÇMİŞ	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	4
1.2.1. Alt Amaçlar	5
1.3. Önem	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	8
2. İLGİLİ YAYINLAR	9
2.1. Umutsuzluk Kavramı	9
2.1.1 Çocuklarda Umutsuzluk.....	14
2.2. Araştırma Yayınları	23
2.2.1. Çocuklarda Umutsuzluk Kavramı İle İlgili Araştırmalar	23
3. YÖNTEM	32
3.1. Evren Ve Örneklem	32
3.2. Veri Toplama Araçları	33
3.2.1. Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği	33
3.2.2. Kişisel Bilgi Formu	35

	<u>Sayfa</u>
3.3. Verilerin Toplanması	36
3.4. Verilerin Çözümlemesi	37
4. BULGULAR VE YORUM	39
4.1. Cinsiyete Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	39
4.2. Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	40
4.3. Baba Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	43
4.4. Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	44
4.5. Aileleri ve Akranlarından Almakta Oldukları Sosyal Desteğe Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	48
4.6. Sosyal Beceri Düzeylerine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	49
4.7. Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	51
4.8. Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	54
4.9. Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	57
4.10. Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	60
4.11. Travmatik Yaşantı Yoğunluklarına Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri	62
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	65
5.1. Sonuç	65
5.2. Öneriler	67
EKLER	70
KAYNAKÇA	78

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	33
2. Cinsiyete Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	39
3. Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	41
4. Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	41
5. Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Uygulanan Dunnett C Testi Sonuçları	42
6. Baba Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	43
7. Baba Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	44
8. Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	45
9. Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	46
10. Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Uygulanan Tukey HSD Testi Sonuçlar	47

11. Aileleri ve Akranlarından Almakta Oldukları Sosyal Desteğe Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	48
12. Sosyal Beceri Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri	50
13. Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	51
14. Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	52
15. Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları	53
16. Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	54
17. Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	55
18. Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları	56
19. Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	57

	<u>Sayfa</u>
20. Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	58
21. Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Tukey HSD Testi Sonuçları	59
22. Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	60
23. Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	61
24. Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Dunnett C Testi Sonuçları	62
25. Travmatik Yaşantı Yoğunluklarına Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları	63
26. Travmatik Yaşantı Yoğunluklarına Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları	63

1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problemi ele alınmış ve sırasıyla araştırmanın amacı, önemi, varsayımları ile sınırlılıkları açıklanmıştır. Ayrıca, bu bölümde araştırmanın temel kavramlarına ilişkin tanımlar da verilmiştir.

1.1. Problem

Teknolojik ve toplumsal gelişmelerin bedeli zaman zaman bireylerin ruhsal sağlığını tehdit eder boyutta ve etkide olabilmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak da toplumlarda çeşitli ruhsal sorunların giderek artmakta olduğu görülmektedir. Örneğin, içinde bulunulan çağ çoğunlukla kaygı çağı olarak nitelendirilmektedir. Aynı şekilde, diğer ruhsal bozukluklarla birlikte depresyon da giderek artmaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe kadar depresyon, bireysel ve toplumsal ruh sağlığını tehdit etmektedir.

Çocuklar toplumun temel taşlarıdır. Sağlıklı bir toplum için, çocukların ruh sağlığının iyi olması ve bu iyiliğin muhafaza edilmesi çok önemlidir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında, çocukluk döneminin tasadan, sorumluluktan, üzüntüden uzak, mutlu bir dönem olduğu düşünülüyor; sadece ciddi sorunları olan yetişkinlerin depresyon geçireceğine inanılıyordu. 1970'lere kadar çocuklarda depresyonun olamayacağı görüşünde olan psikanalistler çocukların kişiliklerinin henüz olgunlaşmamış olduğunu, dolayısıyla, yetişkin depresyonunda görülen umutsuzluk ve acı çekmek gibi duyguları çocukların yaşayamayacaklarını düşünmekteydiler. Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, çocuk ruh sağlığı alanındaki araştırmaların hız kazanmasıyla birlikte, çocukluk depresyonu bir

bozukluk ve araştırma konusu olarak kabul edilerek, 1980'de Tanısal ve İstatistiksel Akıl Hastalıkları El Kitabı'nın yenilenmiş 3. baskısında ilk defa yer almıştır (Shapiro,1997, s. 38).

Artık, ebeveynler çocukların çeşitli davranış bozukluklarını ve farklılaşan ruh hallerini, optimistik bir düşünce ile "çocuktur, geçer" şeklinde değerlendirmeyi bırakmaktadır. Depresyonun sadece yetişkinlere özgü olmadığını anlaşılması ve çocukların da bu hastalığın olumsuz sonuçlarına maruz kaldığı gerçeğinin kabul edilmesi yeni araştırmaların başlangıcı olmuştur.

Umutsuzluk olgusu, depresyon ve intiharla ilişkisi açısından, ruh sağlığı alanında sıklıkla incelenen bir konudur. Araştırmacılar, depresyonun genel özelliklerini belirleyen ve depresyon-intihar arasındaki ilişkide kritik rol oynayan umutsuzluğun önemli bir psikolojik yapı olduğuna dikkat çekmektedirler.

Çocukluk ve ergenlik psikolojisinde de umutsuzlukla giderek artan bir biçimde ilgilenildiği görülmektedir. Kazdin ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği", bu konuyla ilgilenen araştırmacılar için dikkate değer bir ölçme aracı olmuştur. Kazdin ve arkadaşları, çocuklarda umutsuzluğun depresyonun şiddeti ile pozitif, benlik saygısı ile negatif korelasyon göstermekte olduğunu ifade etmektedirler (Akt.: Kashani ve diğerleri,1997).

Umutsuzluk yetişkin literatüründe olduğu gibi, çocuk ve ergen yaş grubundaki intihar davranışında da önemli bir faktör olarak gözlenmektedir. İntihar riskini doğuran bireye özgü bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörler, aile faktörleri gibi pek çok değişken araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Genç yaş gruplarında dikkat çeken intihar hızları da, çocuk ve ergenlerde intihar davranışı konusunda yapılan çalışmalara ivme kazandırmaktadır.

Çocuk ve ergen intiharları konusunda Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan araştırmalara göre, altı ile on bir yaş arası her on çocuktan birinde depresyon görülmektedir. İntiharın, on beş ile on dokuz yaş arası gençlerin ölüm nedenleri arasında ikinci sırada, daha küçük çocuklar için ise üçüncü sırada yer aldığı ve her yıl on iki yaşından küçük iki yüz çocuğun intihar ettiği ifade edilmektedir (Shapiro,1997, s.146). Türkiye'ye bakıldığında ise, her yıl 5-14 yaş grubunda 40-50 çocuğun intihar ettiği ve bu yaş grubundaki intihar hızının milyonda üç dolaylarında olduğu görülmektedir (Fidaner ve Fidaner,1993).

Özellikle intihar gibi baş edilmesi çok zor olan bir olgunun çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinde bu sıklıklarla görülmesi, geniş kapsamlı bilimsel çalışmaların yapılmasını ve koruyucu ruh sağlığı önlemlerin alınmasını da gerekli kılmaktadır.

Yetişkinlerle yapılan çeşitli bilimsel çalışmalar sonucunda saptanan umutsuzluk ve intihar olgusu arasındaki ilişki nedeniyle, çocuklarda ve ergenlerdeki umutsuzluk olgusu da araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Örneğin, intihar niyeti veya davranışı sergileyen çocukların ortak özelliklerini ve önemli değişkenleri saptama amacıyla yaptığı çalışmalar sonucunda Greene (1994), intihar davranışı sergileyen çocuklarda, düşük benlik saygısı, depresyon, aile düzensizliği ve umutsuzluk olmak üzere dört önemli değişkenin var olduğunu saptamıştır. İntihar davranışı sergileyen 6-12 yaş grubu çocuklarda yaptığı araştırmalar ve konu ile ilgili yaptığı literatür tarama çalışması sonucunda Pfeffer (1980) da, intihar tehdidi ve teşebbüsünün, aile içindeki olumsuz yaşantılar, depresyon, umutsuzluk ve değersizlik duyguları gibi bazı içsel süreçlerin etkisi ile arttığını ileri sürmektedir.

Çocuğun sağlıklı bir ruhsal yapıya sahip olması ve bu iyilik durumunun korunmasında, aile yapısı, ana-baba tutumları, aileden ve çevreden alınan sosyal destek, çocuğun üyesi olduğu ailenin sosyoekonomik durumu ve

çocuğun maruz kaldığı travmatik yaşantılar gibi pek çok psikososyal faktörün rol aldığı bilinmektedir. Sağlıklı ruhsal yapı içinde umutsuzluk duygusunun yerinin olmadığı da aşikardır. Bu nedenle, çocuğu umutsuzluk duygusuna sürüklediği düşünülen, bireye özgü bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörler, aile ve çevre faktörleri gibi değişkenler araştırmacılar tarafından incelenmektedir.

Türkiye’de umutsuzluk kavramı ile ilgili çalışmaların büyük çoğunlukla ergenler ve yetişkinler üzerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, çocukların yaşayabilecekleri umutsuzluk duygusu ile ilgili çalışmalara nadiren rastlanmaktadır. Öztürk’ün (1997) umutsuzluk ve yalnızlık duygularını cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey ve doğum sırası değişkenleri açısından incelediği yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışması bu nadir çalışmalardan biridir. Çocuklarda umutsuzluk duygusunun gelişmesinde rol oynayan faktörlerin saptanabilmesi için yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, çocukların umutsuzluk düzeylerinin cinsiyet ve sosyoekonomik statü değişkenlerinin yanı sıra pek çok değişken açısından farklılaşıp farklılaşmadığı bu çalışma ile incelenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırmada, ilköğretim okullarındaki 5. sınıf öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada, çocukların umutsuzluk düzeylerinin, cinsiyet, sosyal beceri, ana-baba tutumu, sosyal destek algısı, ana-baba ilişkisi, ana-baba çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi ve travmatik yaşantı yoğunluğu gibi bazı değişkenler yönünden farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır.

1.2.1. Alt Amaçlar

Araştırma amacının genel çerçevesi içinde aşağıdaki soruların cevapları aranmıştır.

1. Cinsiyete göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
2. Anne tutumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
3. Baba tutumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
4. Ailelerinin gelir düzeylerine göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
5. Aileleri ve akranlarından almakta oldukları sosyal desteğe göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
6. Sosyal beceri düzeylerine göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
7. Ailede ebeveynler arasındaki ilişkilere göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
8. Anne eğitim düzeylerine göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?

9. Baba eğitim düzeylerine göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
10. Anne-babanın çalışma durumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?
11. Travmatik yaşantı yoğunluklarına göre çocukların umutsuzluk düzeyleri farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Umutsuzluk, depresyon ve intihar olgusu ile ilişkili olduğu için, umutsuzluk düzeyi yüksek olan çocuklar depresif belirtiler ve intihara yatkınlık açısından risk grubu olarak değerlendirilmektedir. Çocuklarda umutsuzluk olgusunu inceleyen bu çalışma ile çocukların umutsuzluk düzeylerini etkileyebilecek farklı değişkenlerin saptanabileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede, ailenin sosyoekonomik düzeyi, ana-baba tutumu, sosyal destek ve sosyal beceri düzeyi ile travmatik yaşantılar gibi bazı faktörlerin mercek altına alınarak incelenmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ve benzeri çalışmalar sonucunda elde edilen bilgilerle, ailelerin, öğretmenlerin ve yakın destek gruplarının çocuklarda umutsuzluğun gelişimi ile olası sonuçları hakkında bilgilendirilmesinin, erken müdahale ile çocuk ruh sağlığının korunmasına yönelik çabalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Araştırma örneklemine giren okulları sosyoekonomik düzeylerine göre gruplara ayırma işlemi gerçeği yansıtmaktadır.

2. Öğretmenlerin, öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile ilgili yaptıkları değerlendirmeleri doğrudur.
3. Öğrencilerin sosyal destek algılarına ilişkin yanıtları gerçek durumlarını yansıtmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan umutsuzluk düzeyi, "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği"nin kapsamına giren niteliklerle sınırlıdır.
2. Araştırmanın bağımlı değişkeni olan umutsuzluk düzeyine ilişkin verilerin geçerli ve güvenilirliği, Seber ve arkadaşları (1992) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği" nin gücü ile sınırlıdır.
3. Çocukların umutsuzluk düzeylerini etkileyen etmenler bu araştırmada ele alınan değişkenlerle sınırlı değildir.
4. Araştırma örneğine giren öğrencilerin kişisel nitelikleri, ailelerinin sosyoekonomik düzeyleri, ana-baba tutumları ile ilgili algıları, sosyal destek algıları, ebeveynler arası ilişkinin niteliği ile ilgili algıları, travmatik yaşantı yoğunluğu ve sosyal beceri düzeyleri, bilgi toplamak için hazırlanan anketlerde ele alınan niteliklerle sınırlıdır.
5. Bu araştırma, 2001-2002 eğitim-öğretim yılında Eskişehir ili Merkez'de bulunan ilköğretim okullarından seçkisiz olarak belirlenmiş örneklem üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçları ancak belirtilen özelliklerin benzediği oranında diğer öğrencilere genellenebilir.

1.6. Tanımlar

Araştırma içinde kullanılan anahtar kavramların aşağıda tanımları verilmiştir;

- **Umutsuzluk:** Kazdin ve arkadaşları (1986) ve Stotland (1969) umutsuzluğu, kişinin kendisine yönelik veya geleceğe yönelik kötümser tutumu ya da olumsuz beklentisi olarak tanımlamaktadır (Akt.: Kashani ve diğerleri, 1997).
- **Sosyal Destek:** Bireyin bir veya daha fazla uyumsal hedefi başarması için başkasının yardımını alma veya başkasına yardım etme sürecidir (Lepore, 1994).
- **Sosyal Beceri:** Bireyin, kişiler arası alanda, diğer insanların tepkilerini etkileyen sözel ve sözel olmayan davranışlar repertuarıdır. İşbirliği yapma, atılganlık, sorumluluk alma, otokontrol, kurallara saygı duyma, sosyal uygu gibi kavramları içerir (Segrin, 2000).
- **Travmatik Yaşantı:** Bir yakının ölümü, doğal afet, kaza, hastalık gibi birey için ani olan ve olumsuz sonuçlar doğuran stres etkenlerinin varolmasıdır (Cheever ve Hardin, 1999).

2. İLGİLİ YAYINLAR

Bu bölümde, araştırmanın bağımlı değişkeni olan umutsuzluk kavramına ilişkin kuramsal bilgiler ile, araştırmada ele alınan bağımsız değişkenlerle umutsuzluk arasındaki ilişkilere değinen bazı araştırma bulguları yer almaktadır.

2.1. Umutsuzluk Kavramı

Umutsuzluk, psikoloji ve psikiyatride sıklıkla incelenen bir konudur. Umutsuzluk ve geleceğe olumsuz bakma, depresyonun genel özelliklerini belirlemesi nedeniyle dikkat çekicidir. Aynı zamanda, umutsuzluğun, depresyon ve intihar arasındaki ilişkide kritik rol oynadığı görölmektedir.

Kazdin ve arkadaşları (1986) ile Stotland (1969), umutsuzluğu, kişinin kendisine yönelik veya geleceğe yönelik kötümser tutumu ya da negatif beklentisi olarak tanımlamaktadır (Akt.: Kashani ve diğerleri, 1997).

Umutsuzluk konusundaki araştırmalarıyla tanınan Beck de, umutsuzluğu geleceğe ait negatif beklenti olarak tanımlamaktadır. Beck'in (1963) bilişsel depresyon modelinde, umutsuzluk, yani geleceğe ait negatif beklenti, "bilişsel üçlü"nün bir parçasıdır. Bu bilişsel üçlü, kişinin kendisine, geleceğe ve diş dünyaya olumsuz bakmasıdır. Bu üçlünün etkisi altında kalan kişi kendisini başarısız ve değersiz, diş dünyayı düşmanca ve engellerle dolu, geleceği ise umutsuz olarak görmektedir (Akt.: Sungur, 1994). Bu açıdan, umutsuzluğun, Beck'in bilişsel depresyon modelinin merkezi bir parçası olduğu görölmektedir. Melges (1969) de, Beck'in bilişsel modelinde olduğu gibi, depresyonda temel konunun umutsuzluk olduğunu, eşlik eden kavramların değersizlik, çaresizlik,

kararsızlık, eyleme geçememe, işlerini sürdürememe ve suçluluk duyguları olduğunu vurgulamıştır (Akt.: Seber ve diğerleri,1992).

Varoluşçular, umutsuzluğu daha farklı bir açıdan ele almışlardır. Scher'in (1970) depresyonu açıklayan varoluşçu kuramına göre, insanın, duygu, eylem ve biliş olmak üzere üçlü bir vektörel sistemi vardır. Bunlardan birinin çeşitli nedenlerle bozulması, kesintiye uğraması halinde denge de bozulmaktadır. Scher'e (1970) göre, depresif kişinin kesintiye uğrayan yanı geleceği değildir. Depresif için gelecek açık ve kesindir çünkü gelecek ölmüştür. Bu gelecek umutsuzlukla yüklüdür ve geleceği ölen bir birey için yaşam anlamını yitirilmiştir. Yaşamın anlamını yitirmesi nedeniyle de, insanın duygu, biliş ve eylemden oluşan vektörel sisteminde ritmik akış bozulmakta ve tolere edilmeyecek bir durum ortaya çıkmaktadır (Akt.: Göka,1997, s.136).

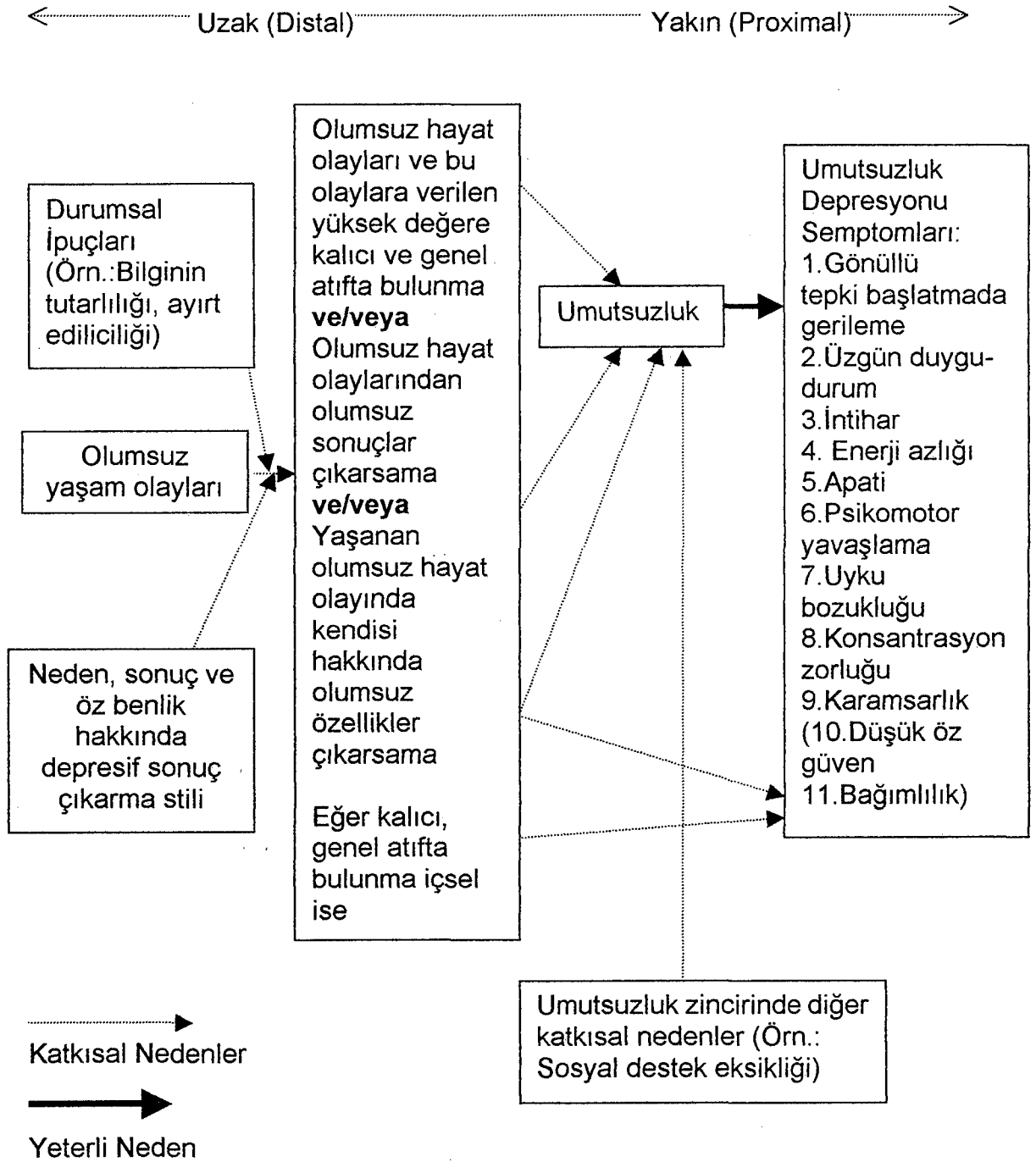
Yaşamın sürdürülebilmesi için umut duygusunun önemini vurgulayan Frankl'e (1996) göre de, umudun ve cesaretin yitirilmesi öldürücü bir etkiye sahiptir. Yaşamın görünürde anlamsızlığından dolayı umutsuzluk duyulur. Frankl, Auschwitz ve Dachau toplama kamplarında geçirdiği üç yılda, kamplarda yaşama şansı en yüksek olanların, geleceğe (onları gelecekte bekleyen bir göreve, bir insana, gelecekte onlar tarafından gerçekleştirilecek bir anlama) yönelik olanlar olduğunu gözlediğini ifade etmiştir.

Umutsuzluk, Abraham, Metalsky ve Alloy'un (1989) "Umutsuzluk Depresyonu" kuramlarının temel taşıdır. Umutsuzluk, bu teoride belirtilerinden biri değil, umutsuzluk depresyonunun yakın (proximal), yeterli (sufficient) nedenidir. Bu kurama göre, istenilen sonuçlara ulaşamayacağı veya istenmeyen sonuçların ortaya çıkacağı beklentisi ile bu sonuçların oluşma olasılığına karşı kişinin elinden bir şey gelmeyeceği düşüncesini taşıması, umutsuzluk depresyonunun belirtilerinin ortaya çıkması için yeterli bir nedendir. Buna karşın, istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasını değiştiremememe düşüncesi yani çaresizlik beklentisi,

bu kurama göre, umutsuzluğun bir parçası olmakla birlikte, oluşması için yeterli değildir.

Abramson ve arkadaşları, umutsuzluk depresyonunda kişinin nasıl umutsuz hale geldiği ve bunun sonucunda umutsuzluk depresyonu semptomlarını sergilediğine dair ayrıntılı bir nedensellik zinciri hazırlamışlardır (Şekil 1). Umutsuzluk depresyonunun ortaya çıkmasında uzak (distal) ve yakın (proximal) yeterli (sufficient) nedenlerin sergilenmekte olduğu bu zincirde, umutsuzluğun, depresyon için yeterli bir neden olduğu açıkça kendini göstermektedir (Abramson, Metalsky ve Alloy, 1989).

Söz konusu nedensellik zincirinden de anlaşılacağı gibi, umutsuzluk, bireyin bilişsel yapısı ve bilgiyi işleme biçimiyle yakından ilişkili bir olgudur. Olumsuz yaşam olaylarıyla, bunlara ilişkin olumsuz, yerleşik ve genelleştirilmiş çıkarsamalar, umutsuzluk duygularını besleyen başlıca etmenler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Öte yandan bu zincirde, sosyal destek eksikliği gibi bazı nedenlerin de umutsuzluğun ortaya çıkmasına katkı yapan nedenlerden biri olduğu görülmektedir.



Şekil 1. Umutsuzluk Depresyonunun Nedensellik Zinciri
(Abramson, Metalsky ve Alloy, 1989)

Umutsuzluk depresyonu, semptomların devamlılığı, umutsuzluğun ne kadar süre varlığını sürdürdüğünden etkilenmektedir. Başka bir deyişle, umutsuzluk duygusunun, beklentisinin devam etmesi, umutsuzluk depresyonu semptomlarının varlığını ve devamlılığını sağlamaktadır (Abramson, Metalsky ve Alloy,1989).

Umutsuzluğu, depresyonun başlıca nedeni olarak ele alan görüşler olmakla birlikte, kimi araştırmacılara göre depresyonun şiddetine bağlı olarak umutsuzluğun şiddetinde de artma gözlenmektedir. Young, Figg, Scheftner, Fawcett, Akiskal ve Maser'in (1996), depresif bozukluk geçirmiş kişilerde umutsuzluğun dinamiğini anlamak için geliştirdikleri modele göre, her birey genel bir umutsuzluk yoğunluğuna sahiptir. Bununla birlikte, umutsuzluk, depresyonun şiddetinin bir fonksiyonu olarak artmakta ve her bireyin kendisine ait karakteristik artış oranı ya da umutsuzluk duyarlılığı olmaktadır. Araştırmacılara göre, umutsuzluk değişebilen bir duygusal değişkendir (Akt.: Öztürk,1997).

Umutsuzluk kuramının mantığında, bireyin olumlu olaylar yaşamasının duygusal durumunu iyileştireceği görüşü yatmaktadır. Olumlu bir olay ya da durum karşısında bireyin bu durumu durağan, genel faktörlere atfetmesi dahası kendi karakteristik özelliklerine ilişkin olumlu çıkarımlarda bulunması duygusal durumunu iyileştireceği kadar, umut duygularının artmasına da neden olmaktadır.

Umutsuzluğun depresyonla yakından ilişkili olduğu ve intiharı depresyondan daha iyi yordadığı; intihar niyeti ile depresyon arasındaki ilişkide umutsuzluğun kritik bir rolü olduğu ileri sürülmektedir. Haran ve Aydın (1995), çoğu araştırmada, depresyon, intihar ve umutsuzluk arasında yakın ilişki bulunduğunu ve umutsuzluğun intihar davranışını depresyondan daha iyi yordadığının gözlemlendiğini belirtmektedirler.

Barera ve arkadaşları (1991) da benzer görüşler ileri sürerek, umutsuzluk ile, depresyonun şiddeti, geçmişte yapılan intihar teşebbüsleri ve/veya halihazırda varolan intihar niyeti arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu ifade etmektedirler.

2.1.1. Çocuklarda Umutsuzluk

Umutsuzlukla depresyon ilişkisinin çocuklarda da benzer olduğu yönünde araştırma bulguları vardır. Kazdin ve arkadaşları (1983) bu konuya ilişkin bir araştırmalarında, çocuklukta görülen umutsuzlukla depresyon şiddeti arasında pozitif, benlik saygısı arasında ise negatif bir ilişki olduğuna ilişkin bulgular elde etmişlerdir. Bunun yanı sıra, umutsuzluk ile intihar isteği arasında da kuvvetli bir ilişkinin var olduğunu ileri sürmüşlerdir (Akt.: Kashani ve diğerleri, 1997).

Depresyonda olan çocuklarda (6-12 yaş) kimi yönlerden ciddi olumsuzluklar olduğuna ilişkin araştırma bulgularına rastlanmakta; umutsuzluk duygusu, hüznün ve keder, düşük enerji, iştah azlığı, uyku bozukluğu ve sık intihar düşüncesi ya da teşebbüsü gibi özelliklerin bu çocuklarda bulunan temel özellikler olduğu rapor edilmektedir (Hughes ve diğerleri, 1989).

Kimi araştırmacıların da belirttikleri gibi, umutsuzluk yetişkin literatüründe olduğu gibi, çocuk ve ergen yaş grubunda da intihar davranışı ve/veya niyetinde önemli bir faktör olarak gözlenmektedir. İntihar riskini doğuran bireysel özellikler, bireye özgü bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörler, aile faktörleri gibi pek çok değişken araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Genç yaş gruplarında dikkat çeken intihar hızları da, çocuk ve ergenlerde intihar davranışı konusunda yapılan çalışmalara ivme kazandırmaktadır. Örneğin,

Türkiye’de her yıl 5-14 yaş grubunda 40-50 çocuk intihar etmektedir. Bu yaş grubunda intihar hızı milyonda üç dolaylarındadır (Fidaner ve Fidaner,1993). Ryland ve Kruesi’nin (1992), 21 Avrupa ülkesi ve A.B.D.’ne ait istatistikleri karşılaştırdıkları araştırmanın sonucunda, bu ülkeler için saptanan intihar hızlarının Türkiye’den 7 kat fazla olduğu görülmektedir (Akt.: Şener ve Şenol,1996).

İntihar niyeti veya davranışı sergileyen çocukların ortak özelliklerini ve önemli değişkenleri saptama amacıyla yaptığı çalışmalar sonucunda Greene (1994), bu konuyla yakından ilgilenen diğer araştırmacıların da belirttikleri gibi, intihar davranışı sergileyen çocuklarda, düşük benlik saygısı, depresyon, aile düzensizliği ve umutsuzluk olmak üzere dört önemli değişkenin var olduğunu saptamıştır. Ayrıca, Greene, çocukluk dönemi intiharları hakkında beş tane söylenceden söz ederek, bunları şöyle sıralamaktadır:

- Altı yaşın altındaki çocuklar intihar etmez. (4-5 yaşlarında intihar vakaları görülmüştür)
- Altı-12 yaş arasında intihar çok nadirdir. (Ölüm oranları bu düşünceyi geçersiz kılmaktadır. İntihar riski ergenliğe kadar çocuğun yaşı arttıkça yükselmektedir. Bununla beraber 8-14 yaşları arasında bu artış durmaktadır)
- Psikodinamik ve gelişimsel açıdan çocuklarda depresyon olamaz.
- İntiharı gerçekleştirmede fiziki ve bilişsel yetersizlik vardır.
- Çocuklar ölüm kavramını anlayamazlar.

Greene (1994), çocuk intiharları ile ilgili bu söylencelerden dolayı toplum içinde çocukluk dönemi intiharlarına dikkat edilmediğini ileri sürmektedir. Bu yanlış inanışlar, Meintire ve Angle'e (1970) göre, çocuklardaki intihar girişimlerinin "kaza" olarak sınıflandırılması hatasını da ortaya çıkarmaktadır. Özellikle altı yaşın altında zehirlenme olayları kaza olarak sınıflandırılmaktadır (Akt.: Wise, Spengler ve Paul,1997).

Ayrıca, Walker, Moreau ve Wellman (1994), çocuk ve ergenlerin kullandıkları intihar yöntemlerinin tipik olmaması nedeniyle olayların intihar olarak adlandırılmasında zorluk yaşandığını ve istatistiklerin gerçek verileri tam olarak yansıtmadığını ileri sürmektedirler (Akt.: Şener ve Şenol,1996).

Çocuklarda görülen umutsuzluk duygusu ve intihar davranışını inceleyen Beck, Steer ve Newman (1993), intihar konusundaki araştırmalarda, yaş ve cinsiyete bakılmaksızın, intihar davranışını yordayan anahtar kavramın umutsuzluk olduğunu belirtmektedirler (Akt.: Eshun,1999).

Buna karşılık, Bemporad ve Wilson'a (1978) göre, çocuk ve ergenler gelecek zamandan çok şimdiki zaman üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Bu nedenle, çocuk ve ergenlerin geleceği düşünüp değerlendirmede gelişimsel zorluklar yaşama olasılıklarının var olduğunu ve umutsuzluğun genç yaşlarda görülen intihar riski için güvenilir bir belirteç olmayabileceğini belirtmektedirler (Akt.: Dori ve Overholsen,1999).

Bunun yanında, Ryan (1987) da, depresif epizod içinde varolan umutsuzluk düzeyinin ve intihar ile umutsuzluk arasındaki ilişkinin çocukluktan ergenliğe doğru artış gösterdiğini ifade etmektedir (Akt.: Dori ve Overholsen,1999).

Görüldüğü gibi, bazı araştırmacılar, umutsuzluk-intihar ilişkisindeki yaş değişkeni konusunda farklı açıklamalar getirmektedirler.

Depresyon, benlik saygısı, umutsuzluk duygusu ve bunların intiharla ilişkileri ölçülebilmektedir. Bununla beraber, Asarnow ve Carlson'a (1988) göre, boşanma, ayrı yaşama, psikopatolojileri olan ebeveynler, aile tarafından kötü muamele gibi intihar olasılığını artıran ailevi problemler kolaylıkla ölçülemezler. Özellikle, çocuğun algıladığı düşük aile desteği de intihar davranışını yordayan ana faktörlerden biri olarak görülebilmektedir (Akt.: Greene,1994).

Sosyal destek kavramı, depresyonun epidemiyolojik açıdan açıklamasına katkısından dolayı araştırmaların odak noktası haline gelmiştir. Lin, Dean ve Ensel (1981), sosyal desteği, bireyin aileden, diğer bireylerden ve daha büyük topluluklardan aldığı destek olarak tanımlamaktadırlar (Akt.: Fidaner ve Fidaner,1993). Yıldırım da (1997, s.2) , bireyin ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, öğretmenleri, komşuları, iş arkadaşları ile içinde yaşadığı toplum gibi faktörlerin kişinin sosyal destek kaynaklarını oluşturduğunu ifade etmektedir. Bireyler bu sosyal destek kaynaklarından yardım alırlar, duygularını paylaşırlar ve onlarla kurdukları bağlarla bir kimlik duygusu şekillendirirler (Fredman ve Dimatteo,1989, s. 233).

Sosyal destek, stres yapıcılardan kişiyi koruyarak, stres yapıcıların olumsuz etkilerini tamponlamaktadır. Buna göre, sosyal destek, yüksek stres altında olan kişinin zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerinde olumlu etkilere sahiptir (Lepore,1994, s.244). Baltaş'a (2000) göre de, sosyal destek stres vericileri ortadan kaldırmasa bile kişilerin endişe düzeyini düşürmektedir ve kişiyi daha iyimser, öz-kontrole sahip, stresle başa çıkmak için yeni yollar deneme konusunda daha istekli yapmaktadır.

Sosyal destek - ruh sağlığı ilişkisi üzerinde çalışmalar yapan Helsen, Vollebergh ve Meeus (2000), erken ergenlik döneminde ana-baba desteğinin ergenlik süresince görülen duygusal problemler için en iyi gösterge olduğunu ifade

etmektedir. Aynı zamanda, Vilhjalsom (1994) da, bireyin kendini sağlıklı bir şekilde değerlendirmesinde ebeveyn desteğinin en büyük etkiye sahip olduğunu belirtmektedir (Akt.: Ünlü,2001).

Ayrıca, Cohen, Wills (1985) ve Compas (1987), ergenler ve çocuklar tarafından algılanan sosyal destek düzeyi ile psikolojik uyumları arasında pozitif yönde ilişki olduğunu ileri sürmektedirler (Akt.: Kotchick, Beth ve Summers,1997).

Diğer risk faktörlerinin yanı sıra, ait olma duygusunun yokluğu ve yetersiz sosyal desteğin intihar olaylarında gözleendiği ifade edilmektedir. Gelişmiş batı ülkelerinden ziyade, güçlü sosyal bağların var olduğu, geniş aile sistemlerinin desteğinin hissedildiği daha az gelişmiş ülkelerde, ait olma ve sosyal destek algısının umutsuzluk duygusunu düşürdüğü ve buna bağlı olarak da intihar davranışı sıklığını azalttığı iddia edilmektedir (Eshun,1999).

Çocuklarda umutsuzluk ve sosyal destek hakkında literatürde yeterince teorik yaklaşımlara ve çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu ilişkiyi araştıran çalışmaların da genellikle psikiyatrik tedavi gören hasta çocuklarla yapıldığı görülmektedir. Örneğin, Kashani ve arkadaşları (1994), psikiyatrik tedavi gören çocuklarda umutsuzluk düzeyi ve sosyal destek düzeyi ile ilgili olarak, yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olan çocukların daha az düzeyde sosyal destek algısına sahip olduklarını belirtmektedirler. Ancak, bu ilişkinin daha detaylı bir şekilde normal popülasyonda incelenmesini de tavsiye etmektedirler (Akt.: Kashani ve diğerleri,1997).

Sosyal becerinin bir çok tanımını birleştirerek ortak özelliklerini irdeleyen Michelsonet (1983) sosyal becerilerin sosyal desteği artırdığını belirtmektedir (Akt.: Arı ve Hamarta, 2000). Düşük sosyal destek algısının umutsuzluk, depresyon ve intiharda oynadığı önemli rol göz önüne alındığında, sosyal

desteği artırma özelliğine sahip olan sosyal beceri daha da önem kazanmaktadır.

Cartledge ve Milburn (1983), literatürde varolan sosyal beceri tanımlarında ortak öğeler olduğunu belirtmektedirler (Akt.: Arı ve Hamarta, 2000). Bunlar da;

- Başkalarının olumlu tepki vermesine yol açacak ve olumsuz tepkileri engelleyecek, başkalarıyla iletişimi mümkün kılacak, sosyal olarak kabul edilebilir öğrenilmiş davranışlar olarak sosyal beceriler,
- Çevrede etki bırakan, hedefe yönelik davranışlar olarak sosyal beceriler,
- Duruma özgü ve sosyal içeriğe göre değişen sosyal beceriler,
- Hem belirli gözlenebilen davranışlar, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeler içeren sosyal beceriler olarak sıralanmaktadırlar.

Zayıf sosyal beceriler, kişinin diğer insanlarla doyurucu bir ilişkiye girmesinde ve bu ilişkiyi sürdürmesinde zorluk yaşaması ile ilişkili görünmektedir. Ayrıca, sosyal beceri eksikliğinin, depresyonun gelişmesinde önemli rol oynadığı ileri sürülmekle beraber, sosyal beceri eksikliğinin depresyonun bir nedeni mi yoksa sonuçlarından biri mi olduğu konusunda tartışmalar halen sürmektedir (Segrin, 2000).

Literatürde, çocuklarda umutsuzluk ile sosyal beceri ilişkisi hakkında teorik yaklaşımlara ve araştırmalara yeterince rastlanmamakla beraber, yapılan birkaç çalışma sonucunda sosyal beceri, umutsuzluk ve intihar davranışı konusunda dolaylı bilgiler elde edilebilmektedir. Örneğin, Brent (1998), intihara teşebbüs eden çocuk ve ergenlerin umutsuzluk duygusu yaşadıklarını ve yetersiz sosyal becerilere sahip olduklarını ifade etmektedir.

Çocuğun sahip olduğu sosyal beceri düzeyi ve sosyal destek kaynaklarının yanı sıra, ana-baba tutumu, aile içinde ebeveynlerin ilişkileri, ailenin gelir düzeyi, ana-babanın eğitim düzeyi gibi aile özellikleri de, çocuğun sağlıklı ruh yapısı geliştirmesi ve bunu korumasında önemli faktörler olarak görülmektedir.

Ana-baba, genellikle, çocuğun davranışsal, duygusal ve bilişsel gelişiminde temel rol oynamaktadır. Yirminci yüzyıl başlarında, psikanalistler, psikologlar ve eğitimciler, ana-baba tutumlarının çocuğun gelişimini belirlemede etkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Aile, yüz yüze ilişkilerin en güçlü, en yoğun olduğu bir gruptur. Aile ve çocuk arasında etkileşimin, çocuğun kişilik örüntülerinin oluşumunda biçimlendirici ve yönlendirici etkisi olmaktadır. Örneğin, Kenny ve Donaldson (1991), aile içi ilişkilerle kaygı ve çatışmanın düşük olması ve ana-baba ile çocuk arasında olumlu bir ilişkinin olmasının, olumsuz psikolojik belirtilerin düşük olmasına yol açtığını ifade etmektedirler (Akt.: Dönmezer, 2001, s. 66).

Baumrind (1980), farklı aile tutumlarının çocuklar üzerinde hem duygusal, hem bilişsel hem de davranışsal farklılıklar yaratacağını ve bu nedenle ana-baba tutumlarının çok önemli etkilere sahip olduğunu ifade etmektedir. Baumrid, ana-baba tutumlarının otoriter, demokratik ve ilgisiz aile tutumları olmak üzere üç ana grupta toplandığını da belirtmektedir (Akt.: Feldman, 1996, s. 414).

Ana-baba tutumlarına ilişkin yaklaşımlar incelendiğinde, çocuğun ruh sağlığının gelişiminde, demokratik tutum sergileyen ana-baba tutumlarının özellikle önem taşıdığı görülmektedir. İlgisiz ve otoriter tutum sergileyen ana-babaların çocuklarının sağlıklı bir kişilik örüntüsü kazanabilmeleri, kolay olmayacak gibi görünmektedir.

Ana-baba tutumları ile çocukların umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi yordayan yeterince bilimsel çalışmaya rastlanmamakla beraber, birkaç

çalışmadan dolayı bilgi elde edilebilmektedir. Örneğin, McGee, Williams ve Nada-Raja (2001), bu aile özellikleriyle bağlantılı olarak, düşük benlik saygısı ve umutsuzluğun, erken yetişkinlikte görülen intihar davranışını doğuran bir mekanizma olarak işlev gördüğünü belirtmektedirler.

Aile içi çatışmalar, ana-babanın ilişkisinin sağlıklı olmaması da çocuk ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak, Emery (1982) ebeveynler arası çatışmaların çocuk ruh sağlıklarının çeşitli yollardan etkilendiğini ve bu nedenle de çocukluk çağı ruhsal bozukluklarının oluşabileceğini ileri sürmektedir. Emery, çocukların ebeveynlerin olumsuz davranışlarını model almalarının, çatışma içinde olan ana-babanın sıkı ve tutarsız disiplin uygulamalarına maruz kalmalarının çocuk ruh sağlığını olumsuz etkilediğini ifade etmektedir. Ayrıca, bunlara bağlı olarak, çocuğun bu karışıklık içinde ana-baba ile olan yakınlığının bozulmasının ve bu çatışma ortamının çocuk için sürekli stres yaratıyor olmasının da ruh sağlığı açısından tehlike oluşturabileceğini belirtmektedir (Akt.: Jekielek,1998).

Umutsuzluk duygusu ile bağlantılı olarak da, Meneese ve Yutzenka (1992), düşük aile desteğinin, aile içi çatışmaların, düşük düzeyde olan aile birlikteliğinin çocuklarda umutsuzluk düzeyini yükselttiğini, yükselen umutsuzluk düzeyinin de depresyonu artırdığını belirtmektedirler. Ayrıca, yüksek umutsuzluk ve bunu takip eden depresyonun sonunda çocuklarda intihar düşüncesinin de geliştiğini ileri sürmektedirler.

Ana-baba tutumları, ebeveynler arası ilişkilerin niteliği, algılanan sosyal destek ve sosyal beceri düzeyi gibi faktörlerin yanı sıra, ailenin gelir düzeyinin çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde önemli etkiye sahip olduğu kabul edilmektedir.

Sosyoekonomik statünün bir boyutu olarak kabul edilen gelir düzeyinin, dinamik bir faktör olduğu ve ergenin günlük hayatında, aile eğitim düzeyi, ebeveynlerin işi gibi diğer sosyoekonomik statü ölçütlerinden daha fazla etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Buna göre, ailenin düşük gelir düzeyi ergenin duygusal yapısını, benlik saygısını ve sosyal entegrasyonunu olumsuz olarak etkilemektedir (Goodman,1999).

Özellikle, düşük sosyoekonomik statüye sahip ailelerin ve bireylerin daha sıklıkla olumsuz yaşam olaylarına ve daha yüksek olumsuz duygulanıma sahip oldukları, daha az sosyal destek kaynağına ulaşabildikleri ve daha az doyurucu sosyal ilişkilere sahip oldukları belirtilmektedir (Gallo ve Matthews,1999). Buradan da anlaşılacağı gibi, düşük sosyoekonomik statü adeta bir etki-tepki zinciri yaratarak pek çok yaşam alanında olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.

2.2. Araştırma Yayınları

2.2.1. Çocuklarda Umutsuzluk Kavramı İle İlgili Araştırmalar

Umutsuzluk duygusu ile ilgili yurtdışında çeşitli araştırmalara rastlanmaktadır. Umutsuzluk duygusunun genel ruhsal iyilik hali, depresyon ve intiharla ilişkisini irdeleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, çocuklarda umutsuzluk hakkında çok sayıda çalışmaları olan Kashani, Reid ve Rosenberg (1989), 8-12-17 yaş grubu, 210 çocuk ve ergenin umutsuzluk düzeylerini araştırmışlardır. Uygulanan testler sonucunda, yüksek umutsuzluk düzeyi olan çocuk ve ergenlerin sadece intihar ve depresyon açısından risk altında değil, aynı zamanda genel psikopatoloji açısından da risk altında oldukları görülmüştür.

Yine Kashani ve diğerleri (1991), farklı umutsuzluk düzeylerine sahip olan, psikiyatri hastası 7-12 yaşları arasında olan 57 çocukla yaptıkları bir araştırmada, yüksek umutsuzluk düzeyi olan çocukların daha fazla içe çekilme davranışı, daha yüksek olumsuz duygulanım ve daha düşük çevreye uyum gösterdiğini gözlenmiştir.

Aynı şekilde, Kashani ve diğerleri (1997) tarafından gerçekleştirilen başka bir araştırmada da, psikiyatri kliniklerine tedavi amacıyla başvuran çocuklarda, umutsuzluk ile cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey ve sosyal destek düzeyi değişkenlerini incelenmiştir. Araştırmacılar, Kazdin ve arkadaşları tarafından 1983 yılında geliştirilen Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeğini kullanmışlardır. Gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda, umutsuzluk düzeyinde, cinsiyet ve sosyoekonomik değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar saptanmamış, sadece yaş değişkeni yönünden anlamlı farklılık bulunmuştur. Elde edilen bulgularla, yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olan çocukların ailelerini yeterli düzeyde destek vermeyen ebeveynler olarak algıladıkları ve aile yanında başka destek

kaynaklarının az olduğu görülmüştür. Araştırmacılar, bu çalışmanın normal popülasyonda yeniden incelenmesini önermektedirler.

Çocuklarda umutsuzluk düzeyi ile ilgili olan araştırmaların pek çoğunda depresyon ve intihar olgusu ile umutsuzluk arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Umutsuzluk, depresyon ile intihar ilişkisi hakkında yetişkinlerle yapılan bazı araştırmaların sonuçları, umutsuzluğun depresyon ve intiharla anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu sergilemektedir ve elde edilen bu bulgular çocuklarla yapılan benzer çalışmalara ışık tutmaktadır.

Yapılan boylamsal çalışmalar, umutsuzluk duygusunun gelecekteki intihar davranışı ile ilişkisini de gözler önüne sermektedir. Yetişkin ve ergenlerle yapılan bu çalışmalar, çocuklukta bile varolabilen umutsuzluk duygusunun gelecekte görülebilecek intihar davranışı üzerindeki önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Boylamsal çalışmalara, Goldston ve diğerlerinin (2001) araştırması örnek olarak gösterilebilir. Araştırmacılar, bilişsel risk faktörleri ile intihar girişimi arasındaki ilişkiyi incelemek üzere psikiyatri kliniğinde yatarak tedavi görmüş olan 180 ergen üzerinde çalışmışlardır. Hastanede yattıkları süre içinde ergenlerin, problem çözme becerisi, umutsuzluk, intihar niyeti ve yaşama nedenleriyle, fonksiyonel olmayan tutumları ölçülmüştür. Ergenler 6.9 yıl süreyle izlenmiş ve bu süre içinde altı ayda bir yarı yapılandırılmış psikiyatrik görüşmelere alınmışlardır. Daha önce intihar girişimi olan ergenlerde, yüksek düzeyde umutsuzluğun, gelecekteki intihar riskini arttırdığı görülmüştür. Bununla birlikte, daha önce intihar girişimi olmayan ergenler için, umutsuzluk ve intihar riski ilişkisi anlamlı bulunmamıştır.

McGee, Williams ve Nada-Raja'nın (2001), yaptıkları boylamsal çalışmada da, erken çocuklukta aile özellikleri, özgüven, umutsuzluk ile orta çocukluk

yıllarında görülen kendine zarara verme düşünceleri ve 18-21 yaşlardaki intihar niyetinin birbirleri ile olan ilişkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, kızlar ve erkeklerin ileri yaşlarda görülen intihar niyetinde anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Erkeklerde, intihar niyetinin çocuklukla güçlü bağları olduğu görülmüştür. Çocuklukta düşük benlik saygısı ve umutsuzluğun kendine zarar verme düşüncelerini doğurduğunu ve bunu takiben 18-21 yaşlarında da intihar niyetinin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Kızlar için yapılan analizler sonucunda, benlik saygısının intihar niyeti üzerinde az olmakla beraber direkt etkisi olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları, umutsuzluk duygusu ve düşük benlik saygısı gibi bireysel özelliklerin, erken çocuklukta aile özellikleriyle bağlantılı olarak, ileri yaşta görülen intihar davranışını doğuran bir mekanizma olduğu düşüncesini desteklemektedir.

Umutsuzluk, depresyon ve intihar davranışı arasındaki bu önemli ilişki ergen ve çocuk grubunda da yapılan pek çok araştırmaya konu olmaktadır. Örneğin, 12-17 yaşları arasında, intihar niyeti olan 35 ve intihar girişimi yapan 32 kişiden oluşan yatarak tedavi gören hasta grubu, geçmişte ve halihazırda olan duygusal, bilişsel ve davranışsal durumları yarı yapılandırılmış görüşmelerle değerlendirilmiştir. İntihar girişimi olan grubun, girişimi gerçekleştirmeden önce, sadece intihar düşüncesi olan gruptan daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. İntihar girişiminde bulunan hastaların, kendilerini çevreden izole ettikleri ve daha az sıklıkla diğer insanlara ne düşündükleri hakkında açıldıkları görülmüştür. Her iki grupta bulunan ergen ve çocukların intihar girişimi veya intihar niyeti öncesinde stres verici bir olay yaşadıkları belirlenmiştir. Buna rağmen, araştırma sırasında uygulanan Beck Depresyon Ölçeğinden iki grubun aldıkları puanlar arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sonuç olarak, daha önceden varolan umutsuzluk, kendini çevreden izole etme, intihar hakkında konuşmamanın, intihar düşüncesi taşıyanlarla intihar girişiminde bulunanları birbirinden ayırt edebildiği ileri sürülmektedir (Negrón, ve diğerleri, 1997).

Buna benzer bir çalışmada da, Wagner, Rouleau ve Joiner (2000), psikiyatri kliniğinde yatarak tedavi gören, yaşları 7-17 arasında olan, intihar niyeti olan 50 ve olmayan 50 kişilik grup üzerinde, intihar düşüncesi ve bunun çözümlenmesi ile ilgili bilişsel faktörleri incelemişlerdir. Bu çalışmada, tedavisi sırasında intihar düşüncesi ortadan kalkan çocuk ve ergenlerde, atıfta bulunma stilleri, umutsuzluk ve benlik saygısı gibi bilişsel faktörlerde değişiklik olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Deneklere hastaneye yatış ve çıkışlarında olmak üzere iki defa, umutsuzluk düzeyleri, atıfta bulunma stilleri ve benlik saygısı düzeyleri ölçülmüştür. İntihar düşüncesi olan ama tedavileri sonucunda bu düşüncesinin kaybolduğu bilinen deneklerde, hastaneye yatışlarına nazaran daha pozitif atıfta buldukları ve daha düşük umutsuzluk düzeylerine sahip oldukları görülmüştür. İntihar düşüncesi olmayan denek grubunda bu değişikliklere rastlanmamıştır. Araştırma sonuçlarının ışığı altında, intihar düşüncesi olan çocuk ve ergenlerin bu düşünceden uzaklaşmaları ile bilişsel stillerindeki değişiklik arasında anlamlı derecede bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Psikiyatrik tanı ile hastanede yatarak tedavi gören ergenler üzerinde yapılan başka bir çalışmada da, intihar davranışında rol oynadığı düşünülen umutsuzluk, depresyon ve benlik saygısı araştırılmıştır. Depresif olan denekler, daha önce intihara kalkışmamış olan, daha önce bir defa intihar girişimi olan ve birden fazla intihar girişimi olanlar olmak üzere, üç gruba ayrılmıştır. Gruplar arası yapılan karşılaştırmalarda, intihar öyküsü olan ergenlerin, hiç intihar girişimi olmayan ergenlere nazaran daha yüksek depresyon ve umutsuzluk düzeyine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, üç grubunda benzer düşüklükte benlik saygısına sahip olduğu gözlenmiştir (Dori ve Overholser,1999).

İntihar niyeti ve intihar girişiminin ortaya çıkmasında, duygusal, bilişsel ve davranışsal faktörlerin rolünü araştıran Nock ve Kazdin (2002) de, yaşları 6-13 arasında olan 175 çocuk ve ergen psikiyatri hastasında, depresif duygudurum,

otomatik olumsuz düşünceler, umutsuzluk ve hayattan zevk almamanın intihar davranışı ve niyeti ile anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, intihar girişimi ve niyeti olan grubun, intihar niyeti veya girişimi olmayan gruba nazaran, daha yüksek depresif duyguduruma, otomatik olumsuz düşünceye ve umutsuzluğa sahip olduğu görülmüştür.

Çocuklardaki umutsuzluk düzeyinin ile ana-baba tutumu, aile özellikleri, sosyal destek ve olumsuz yaşantılar gibi çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelendiği araştırmalar bulunmaktadır. Bununla birlikte bu konuda literatürde varolan az sayıdaki araştırmadan doyurucu bilgiler elde edilebilmektedir.

Ana-baba tutumları, aile özellikleri ile ilgili çalışmalara bakıldığında, çocuk ve ergenin, genel olarak psikolojik sağlıkları üzerinde ne kadar önemli etkiye sahip oldukları açıkça görülmektedir. Örneğin, ana-baba tutumlarının Çinli ergenlerin psikolojik sağlıkları üzerinde olan etkilerinin incelendiği çalışmada, 378 ergen, ana-baba tutumları algıları ve memnuniyet düzeyleri, algılanan ergen-ebeveyn çatışması, algılanan ergen-ebeveyn iletişim sıklığı, algılanan ergen-ebeveyn ilişkisi ve ruhsal sağlıkları ile ilgili ölçekleri cevaplandırmışlar ve yapılandırılmış görüşmeye alınmışlardır. Bu ölçek ve görüşmeler 1 yıl sonra tekrarlanmıştır. Araştırma sonunda, baba tutumunun ergenlerin hayattan duydukları tatmin, umutsuzluk ve benlik saygısı üzerinde anlamlı değişiklikler yarattığı gözlenmiştir. Araştırmadan, anne tutumundan ve özelliklerinden ziyade, baba tutumu ve özelliklerinin, ergenin psikolojik sağlığı üzerinde daha kuvvetli etkisi olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir (Shiek, 1999).

Barrett ve arkadaşları (1988) tarafından yapılan bir araştırmada da, aile tarafından verilen düşük düzeyde desteğin psikiyatrik semptomlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Sandler (1980), çocuklarda, Kashani ile Shepperd (1990) da ergenlerde görülen problem davranışların düşük düzeyde aile desteği ile ilişkili olduğunu ifade etmektedirler (Akt.: Kashani ve diğerleri, 1997).

Çocukların aile ve çevresi ile ilgili sosyal destek algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki, Kashani ve diğerleri (1994) tarafından, yatarak tedavi gören 100 hasta çocuktan oluşan denek grubu üzerinde incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, düşük veya daha az sayıda sosyal destek kaynağına sahip, psikiyatrik hastalığı olan çocukların daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçları, düşük aile ve çevre desteği algısı olan çocukların daha fazla içedönük, çevreye daha çok zarar verici davranışlar ve işbirliğine girmeyen özellikler sergilediklerine işaret etmiştir.

Aileleri tarafından fiziksel kötü muameleye maruz kalan çocuklar üzerinde yapılan bir diğer araştırmada da, çocukların depresif özellikleri incelenmiştir. Bu amaçla, fiziksel açıdan kötü muameleye maruz kalan çocuklar ve bu yaşantıya sahip olmayan çocukların, depresyon, umutsuzluk, benlik saygısı ve kontrol odağı değerlendirmeleri yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda, kötü muameleye maruz kalan çocukların diğer çocuklara nazaran daha fazla depresif belirti, daha yüksek umutsuzluk, daha düşük benlik saygısı ve daha fazla dış kontrol odaklı oldukları görülmüştür (Allen ve Tarnowski,1989).

İntihar eğilimi olan çocuk ve ergenlerle ilgili, psikopatoloji, umutsuzluk ve aile dinamiklerini ele alan araştırmalar da bulunmaktadır. Örneğin, intihar girişiminde bulunan, yaşları 8-13 arasında olan psikiyatrik hastalarda aile desteği algısıyla, umutsuzluk ve depresyon ilişkisini sorgulayan Asarnow ve Carlson'ın (1988) bir çalışmasında, bu değişkenlerle ilgili yapılan ölçümlerin, %88 oranında intihar girişiminde bulunanları ayırt ettiği görülmüştür. Ayrıca, çocukta düşük aile desteği algısı ile intihar girişimi arasında güçlü bir ilişki bulunduğu ifade edilmiştir .

Ergenlerdeki intihar girişimleri ile ilişkili olduğu düşünülen bazı faktörlerin incelendiği bir çalışmada, Swedo ve diğerleri (1991), psikososyal sorunlar, psikiyatrik bozukluklar, aile patolojisi ve çevresel stresörleri, yapılandırılmış

görüşme ve ölçekler yardımıyla araştırmışlardır. İntihar girişiminde bulunan 21, intihar riski olan 15 ve kontrol grubunu oluşturan 34 ergen üzerinde yapılan bu araştırmada, Beck Umutsuzluk Ölçeği, SCL-90-R ve intihar niyeti öyküsünün, intihar riski olan ergenlerle, girişimde bulunan ergenleri birbirinden ayırt ettiği görülmüştür. Yapılan analizler sonucunda da, umutsuzluk ve intihar niyetinin, intihara kalkışanların %93'nü açıkladığı da belirlenmiştir. İntihar girişiminde bulunan grubun, depresyon, benlik imajı, kişiler arası ilişkiler, iletişim şekilleri, aile desteği, problem davranış ve madde kötüye kullanımı gibi pek çok değişken açısından kontrol grubundan anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği de saptanmıştır.

Morano, Cisler ve Lemerond (1993) tarafından yapılan benzer bir çalışmada da, psikiyatri kliniğinde intihar girişimi nedeniyle yatan 20 ve farklı nedenden yatarak tedavi gören 20 ergenin depresyon puanları, algıladıkları sosyal destek, umutsuzluk ve hastaneye yatmadan önceki kayıpları araştırılmıştır. İntihar girişimi olan ve olmayan hastalar, cinsiyet, yaş, ırk ve sosyoekonomik statü açısından benzer gruplar oluşturmuşlardır. Sonuçlara göre, düşük düzeyde aile desteğinin veya aile desteği kaybının, ergenlerin intihar teşebbüsleri en iyi şekilde yordadığı görülmüştür. Ayrıca, intihar girişimi olanlar, olmayanlardan daha yüksek düzeyde umutsuzluk düzeyi sergilemişlerdir.

Aynı çerçevede, Pillay ve Wassenaar'ın (1997), hastanede yatarak tedavi gören intihara eğilimli ergenler, hastanede yatan ama psikiyatrik rahatsızlığı olmayan ergenler ve sağlıklı olan ergenler olmak üzere 3 gruptan oluşan bir örnekleme yaptıkları araştırmada da, intihara eğilimli olan grupta, umutsuzluk, depresyon ve ailevi sorunların daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Bireysel ve ailevi dinamiklerin incelenmesinin yanı sıra, umutsuzluk ile ilişkisi sorgulanan başka değişkenler de bulunmaktadır. Örneğin, çocukluk yaşantıları ile yetişkinlikte görülen intihar davranışı arasındaki ilişkiyi irdeleyen

çalışmalarında Gibb ve diğerleri (2001), 297 üniversite öğrencisi üzerinde, umutsuzluk depresyonu teorisinden yola çıkarak, çocuklukta kötü muamele ve yetişkin intiharı arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çocuklukta yaşanan fiziksel veya cinsel kötü muameleden ziyade duygusal kötü muamelenin 2.5 yıllık izleme süresi içinde olan ortalama düzeyde intihar niyeti ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra, öğrencilerin bilişsel stillerinin ve ortalama düzeyde umutsuzluğun bu ilişkiyi kısmen yordadığı da görülmüştür.

Bu konu ile ilgili yapılan araştırmaların sonuçlarından da görüldüğü üzere, umutsuzluk, depresyonun genel özelliklerini belirlemesi ve aynı zamanda, depresyon ve intihar arasındaki ilişkide kritik rol oynaması nedeniyle dikkat çekici bir psikolojik yapıdır. Aynı zamanda, bu çalışmaların sonuçları, sağlıklı ruhsal yapının korunması ile çocuk ve ergenlerde gözlenen intihar davranışının önlenmesinde bireye özgü bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörler ile aile ve çevresel faktörler gibi pek çok değişkenle umutsuzluk duygusu arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşılması gerektiğini göstermektedir.

Türkiye’de umutsuzluk kavramı üzerinde ergenlerle ve yetişkinlerle ilgili çalışmalar bulunmakla birlikte, bu konuda çocuklarla ilgili çalışmalara nadiren rastlanmaktadır. Seber ve arkadaşlarının (1992), Kazdin ve arkadaşları tarafından 1983 yılında geliştirilen “Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği”ni Türkçe’ye çevirerek, geçerlik ve güvenirlik çalışması yapması ile, Öztürk’ün (1997) yayımlanmamış yüksek lisans tez çalışmasında çocuklarda umutsuzluğun ve yalnızlığın bazı değişkenlerle ilişkisini incelemesi dışında literatürde çocuklarla ilgili umutsuzluk çalışmasına rastlanmamıştır.

Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmasında, Seber ve arkadaşları (1992), ölçeği psikiyatrik tanı nedeniyle ayaktan izlenen 9-13 yaşları arasında, 50 hasta çocuk ve psikiyatrik rahatsızlığı olmayan 50 sağlıklı

çocuk üzerinde uygulamıştır. Elde edilen sonuçlarda, hasta ve sağlıklı çocuk gruplarının umutsuzluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Umutsuzluk ve yalnızlık duygularını çeşitli değişkenler açısından incelemiş olan Öztürk (1997), yaptığı bir araştırmada, çocukların umutsuzluk düzeyini belirlemek için, Kazdin ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve Seber ile arkadaşları (1992) tarafından Türkçe'ye çevrilerek geçerlik-güvenirlik çalışması yapılan "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeğini" kullanmıştır. Araştırmacı, yaşları 10-13 arasında olan 696 öğrenciden oluşan örneklem grubunda, umutsuzluk ve yalnızlık duygularını cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey ve doğum sırası değişkenleri açısından incelemiştir. Ayrıca, umutsuzluk ile yalnızlığın okul başarısı ile ilişkisini de araştırmıştır. Elde edilen bulgular, çocukların umutsuzluk düzeylerinde cinsiyet ve yaşa göre anlamlı farklılık olmadığını göstermiştir. Bununla birlikte, sosyoekonomik düzey ve doğum sırası değişkenlerine göre çocukların umutsuzluk düzeylerinde anlamlı farklılaşma bulunmuştur. Araştırmacı, alt ve üst sosyoekonomik düzeyde olan gruplar arasında da anlamlı farklılaşma olduğunu gözlemiştir.

Çocuklarda umutsuzluk duygusunun gelişmesinde rol oynayabilecek diğer faktörlerin incelenebilmesi için yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu; cinsiyet, sosyoekonomik statü ve doğum sırası gibi değişkenlerin yanı sıra pek çok değişken açısından da umutsuzluk düzeyinin farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, çocuğun algıladığı sosyal destek, ana-baba tutumları, ana-babanın aile içindeki ilişkileri, çocuğun sosyal beceri düzeyi, ana-babanın eğitim düzeyi ve ana-babanın çalışma durumu ve travmatik yaşantı varlığı gibi farklı değişkenler açısından çocuklarda umutsuzluk duygusunun incelendiği bu çalışma gerekli görülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın evren ve örneklemiyle, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve elde edilen verilerin istatistiksel analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Evren Ve Örneklem

Bu araştırmanın evreni, 2001-2002 öğretim yılında, Eskişehir il merkezinde, normal eğitim yapan 97 ilköğretim okulunun 5. sınıfına devam eden 7923 öğrenciden oluşmaktadır.

Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğünde, ilköğretim okullarının sosyoekonomik düzeylerine göre sınıflandırması bulunmamaktadır. Araştırmanın öğrencinin gelir düzeyi ile ilgili değişkeni göz önüne alındığında, bu sınıflandırmanın yapılması gerekli olmuştur. Bu amaçla, Eskişehir ilinde çeşitli okullarda görev yapan eğitimcilerden oluşan 10 kişilik bir grubun yardımıyla, 97 ilköğretim okulunun sosyoekonomik düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. Bunun sonucunda, alt, orta ve üst sosyoekonomik düzey kategorilerine girdiği değerlendirilen ilköğretim okulları listelenmiştir. Böylelikle, araştırma evreni üç alt evrene ayrılmıştır. Üç alt evrene ayrılan araştırma evreninden oranlı-kümeli örnekleme yolu ile 450 öğrenci seçkisiz olarak alınarak, araştırma örneklemi oluşturulmuştur (Tablo 1).

Tablo 1
Araştırmanın Evren ve Örneklemi

SES	Evren		Örneklem	
	Okul sayısı	Öğrenci sayısı	Okul sayısı	Öğrenci sayısı
Üst	11	1514	2	86
Orta	58	4302	4	244
Alt	28	2107	2	120
TOPLAM	97	7923	8	450

Anket uygulaması sırasında okulda olmayan ve anketleri eksik veya hatalı işaretleyen 11 öğrenci araştırma dışı bırakılmış ve istatistiksel işlemler 439 öğrenci üzerinde yapılmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada yordanan umutsuzluk düzeyini ölçmek için "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği" (ÇİUÖ) kullanılmıştır (EK 1). Araştırmanın yordayanlarına ait bilgiler, Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir (EK 2). Bağımsız değişkenlerden olan öğrencinin sosyal beceri düzeyi öğretmenler tarafından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme için, Sosyal Beceri Anketi hazırlanmıştır (EK 3).

3.2.1. Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği

Araştırmada kullanılan "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği" (ÇİUÖ), Kazdin ve arkadaşları (1983) tarafından geliştirilen ve 17 maddeden oluşan bir ölçektir.

Ölçek, 6-13 yaş arası çocuklarda kullanılmaktadır. Her maddenin “Doğru” veya “Yanlış” olmak üzere iki yanıt seçeneği bulunmaktadır. Ölçeği yanıtlayanlar bazı maddelerde yanlış cevaplardan, bazı maddeler de doğru cevaplardan ”1” puan almaktadırlar. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 17 olup, puan yüksekliği umutsuzluk düzeyinin de yüksek olduğunu göstermektedir (Seber ve diğerleri, 1992).

Seber ve arkadaşları (1992) tarafından yapılan adaptasyon çalışmasında ölçek Türkçe’ye çevrilerek, psikiyatrik tanı nedeniyle ayaktan izlenen 9-13 yaşları arasında, 50 hasta çocuk ve psikiyatrik rahatsızlığı olmayan 50 sağlıklı çocuk üzerinde uygulanmıştır.

Yapılan bu çalışmada, ölçeğin güvenilirliğinin saptanması için iç tutarlılık ve puan değişmezliğinin incelenmiş ve ölçeğin tümü için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı $\alpha=0.92$ olarak bulunmuştur. Alfa katsayısının anlamlılık düzeyini belirlemek üzere varyans analizi yapılmış ve alfa katsayısının anlamlı olduğu saptanmıştır ($F=8.28$; $p < 0.001$). Bu sonuçların ışığı altında, ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılığının yeterli olduğu belirtilmiştir.

Ölçeğin puan değişmezliği, 4 hafta arayla 30 sağlıklı çocuğa umutsuzluk ölçeğinin uygulanmasıyla iki kez hesaplanmış ve buna ilişkin Pearson-momentler çarpımı korelasyon katsayısı $r=0.76$ olarak belirlenmiştir ($p < 0.001$). Elde edilen sonuç ölçeğin puan değişmezliği açısından oldukça güvenilir olduğunu göstermiştir.

Seber ve arkadaşlarının bu çalışmasında ölçeğin geçerliği de araştırılmıştır. Bu amaçla, “Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği” ile “Cooper-Smith Benlik Saygısı Ölçeği” kullanılarak ÇİÜÖ’nün uyum geçerliği incelenmiştir. Bu amaçla, psikiyatrik tanı nedeniyle ayaktan izlenen 9-13 yaşları arasında , 50 hasta çocuk

ve psikiyatrik rahatsızlığı olmayan 50 sağlıklı çocuktan oluşan 100 kişilik deneğe her üç ölçek uygulanarak ölçek puanları arasındaki korelasyonlara bakılmıştır. Ölçek puanları arasındaki bu korelasyonu saptamak amacıyla Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Elde ettikleri sonuçlara göre, Umutsuzluk Ölçeği ve Depresyon Ölçeği arasında pozitif ve manidar bir ilişki ($r=0.547, p<0.001$), Umutsuzluk Ölçeği ve Benlik Saygısı Ölçeği arasında negatif ve manidar bir ilişki bulmuşlardır ($r=0.662, p<0.01$). Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeğinden deneklerin aldıkları puanlarla diğer ölçeklerden aldıkları puanlar arasında anlamlı düzeyde ilişki olması, umutsuzluk ölçeğinin uyum geçerliliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermiştir.

Bu uygulamadan elde edilen bulgulara göre ölçeğin çocuklarda yapılacak çalışmalarda geleceğe olumsuz bakışın ve umutsuzluğun belirlenmesinde güvenle kullanılabileceği belirlenmiştir.

3.2.2. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenlerine ait bilgilerin bir bölümü, Kişisel Bilgi Formu (EK 2) ile toplanmıştır.

Öğrencinin cinsiyeti, anne-baba eğitim düzeyi, anne-babanın çalışma durumu, ailenin gelir durumu, öğrenci tarafından algılanan anne ve baba tutumu, sosyal destek düzeyi, ailede ebeveynler arasındaki ilişkilerin niteliği ve öğrencinin travmatik yaşantısının yoğunluğuna ilişkin bilgiler Kişisel Bilgi Formu ile belirlenmiştir.

Öğrencinin, ailesinden ve akranlarından almakta olduğu sosyal destek algısı Kişisel Bilgi Formunda yer alan 6 anket maddesi ile saptanmaya çalışılmıştır. Anket maddeleri, bu alanda yapılmış anketlerin incelenmesi ile oluşturulmuştur.

Anket maddelerine verilebilecek, “Evet” veya “Hayır” olmak üzere iki cevap seçeneği bulunmaktadır.

Travmatik yaşantı yoğunluğuna ilişkin bilgi toplamak üzere hazırlanan anket maddesinde 11 alt madde bulunmaktadır. Doğal afet, hastalık, kaza ve benzeri olguları içeren bu maddeleri okuyan öğrenci, bu alt anket maddesi ile ilgili yaşantısı varsa “Evet” seçeneğini veya böyle bir yaşantısı yoksa “Hayır” seçeneğini işaretlemiştir.

Ayrıca, araştırmanın diğer bağımsız değişkeni olan sosyal beceri düzeyinin saptanması amacıyla, öğretmenler için iki bölümden oluşan Sosyal Beceri Anketi hazırlanmıştır (EK 3). Bu anket formunun, A bölümünde, sınıf öğretmenlerin, öğrencilerinin sosyal beceri düzeyleriyle ilgili değerlendirmelerini elde etmeye yönelik olarak sosyal becerinin alt kategorilerini içeren 8 madde yer almaktadır. Öğretmen tarafından bu maddeler “Evet” veya “Hayır” biçiminde cevaplanmaktadır. Bu bölüme verilen cevapların ışığı altında, öğretmen genel değerlendirmesini belirtmek için, anketin B bölümünde bulunan “Sosyal beceri düzeyi yeterlidir” veya “Sosyal beceri düzeyi yetersizdir” seçeneklerinden birini işaretlemiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılan ölçek ve anketlerin uygulamaları 2001-2002 öğretim yılında Nisan ayı içinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamalardan önce Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Eskişehir Valiliği’nden gerekli izin alınmıştır (EK 4). Anket uygulamasına başlamadan önce örnekleme giren okulların yöneticileri ile görüşülmüş ve uygulama yapmak için gün-saat belirlenmiştir.

Uygulama araştırmacı tarafından yapılmıştır. Her uygulama öncesi, öğrencilere araştırmacının tanıtımı ve araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiştir. Uygulama sonuçlarının öğretmenler ve aileleri tarafından bilinmeyeceği ve gizli tutulacağı ifade edilmiştir. Öğrenciler samimi ve içinde buldukları durumu en doğru şekilde yansıtacak cevaplar vermeleri için motive edilmeye çalışılmıştır.

Anketlerin uygulanması sırasında, öğrencilerin çok ilgili ve istekli oldukları gözlenmiştir. Uygulamanın 30-40 dakika arasında bitirildiği gözlenmiştir.

3.4. Verilerin Çözömlenmesi

Araştırma ile ilgili uygulama tamamlandıktan sonra, anket formları kontrol edilerek, hatalı veya tam doldurulmamış formlar değerlendirme dışı bırakılmıştır.

Gelir düzeyini en doğru biçimde belirlemek için, örneklemin üç sosyoekonomik düzeye (alt, orta, üst) göre alınmasının yanı sıra, hem öğrencinin algısı hem de sınıf öğretmenin değerlendirmesi göz önüne alınmıştır. Bu uygulama öğrencilerin yaşlarının küçük olması ve gelir düzeylerini doğru bir biçimde değerlendirmekte zorluk çektikleri gözlendiği için gerekli görölmüştür. Öğrencilerin gelir düzeyi "İyi", "Orta" ve "Kötü" olmak üzere üç grupta toplanmıştır.

Sosyal destek algısı ile ilgili olan 6 anket maddesine "Evet" cevabını veren öğrenci, yeterli sosyal destek algısına sahip olarak kabul edilmiştir. Bu anket maddelerinden bir tanesine "Hayır" cevabı veren öğrenci yetersiz sosyal destek algısına sahip olarak kabul edilmiştir.

Travmatik yaşantı ile ilgili anket maddesinde bulunan 11 alt madde öğrenciler tarafından okunarak "Evet" veya "Hayır" olarak işaretlenmiştir. Örnekleme giren

öğrencilerin bu anket maddesindeki alt maddelere verdikleri cevap yoğunlukları incelenmiştir. Bunun sonucunda, öğrenciler “Travmatik yaşantısı olmayan”, “1 travmatik yaşantısı olan” ve “2 veya daha fazla travmatik yaşantısı olan” olarak üç gruba ayrılarak istatistiksel analize tabi tutulmuşlardır.

Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği puanlaması elle yapılmıştır. Toplanan veriler temel istatistiksel ölçülerle özetlenmiş ve gerekli görülen analizler yapılmıştır. Grup ortalamaları arasındaki farkların analizinde, ikili karşılaştırmalar için t testi, çoklu karşılaştırmalar için tek yönlü varyans analizi “SPSS 10.0.1 for Windows” paket programı yardımıyla yapılmıştır.

İkili karşılaştırmalar için yapılan t testi öncesinde, varyanslığın eşitliğini kontrol etmek amacıyla, Levene Varyansların Eşitliği Testi (Levene’s Test of Equality of Variances) uygulanmıştır. Yapılan t testi sonucunda elde edilen iki t değerinden (varyanslar eşit kabul edildiğinde kullanılacak t değeri ve varyanslar eşit kabul edilmediğinde kullanılacak t değeri) biri Levene Varyansların Eşitliği Testi sonucuna göre seçilmiştir.

Çoklu karşılaştırmalarda kullanılan tek yönlü varyans analizi öncesinde ise Levene Varyansların Homojenliği Testi (Levene’s Test of Homogeneity of Variance) kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen F istatistiğinin anlamlı bulunması durumunda farklılığın hangi gruptan veya gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla, varyansların homojen olduğu gruplarda Tukey HSD (Tukey’s Honestly Significant Difference Test) çoklu karşılaştırma testi, varyansların homojen olmadığı gruplarda ise Dunnett C testi uygulanmıştır.

Araştırmada yapılan istatistiksel çözümlenmelerde anlamlılık düzeyi .05 olarak benimsenmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmada incelenen problemin çözümü için toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgulara ve bu bulguların yorumlarına yer verilmiştir. Bulgu ve yorumlar, alt amaçlarda belirlenmiş olan sıraya uyularak sunulmuştur.

4.1. Cinsiyete Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada yanıtı aranan birinci soru; cinsiyete göre çocukların umutsuzluk düzeyinin farklılık gösterip göstermediğidir.

Bu soruyu yanıtlamak için, örnekleme giren kız ve erkek öğrencilerin “Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği”nden (ÇİÜÖ) aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar arası t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2
Cinsiyete Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Cinsiyet	n	\bar{X}	s	t	Sonuç
Kız	212	3.70	2.33	.541	p>.05
Erkek	227	3.81	2.20		

(sd=437)

Tablo 2'de görüldüğü gibi, cinsiyetlerine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında, kız öğrenciler lehine küçük de olsa bir fark vardır. Bu farkın anlamlı olup olmadığının saptanması için grup ortalamaları arasında yapılan t testi sonucunda elde edilen t değeri .541'dir ve bu değer .05 düzeyinde anlamlı değildir. Bu bulguya göre, kız ve erkek öğrencilerin umutsuzluk puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmamaktadır. Bu sonuca dayalı olarak, 5 nci sınıfa devam eden kız ve erkek öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin benzer olduğu söylenebilir.

Çocuklarda umutsuzluk ve yalnızlığı çeşitli değişkenler açısından inceleyen Öztürk'ün (1992) çalışma sonuçları da bu bulguyu destekler niteliktedir. Yaşları 10-13 arasında olan çocukların umutsuzluk ve yalnızlık düzeylerini cinsiyet, yaş, sosyoekonomik düzey ve doğum sırası değişkenleri açısından inceleyen Öztürk, cinsiyete göre çocukların umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılaşma elde edememiştir. Aynı şekilde, Kashani ve diğerleri (1997) psikiyatri kliniklerine tedavi amacıyla başvuran çocuklardaki umutsuzluk düzeylerini inceledikleri araştırmalarında, cinsiyet açısından anlamlı bir farklılaşma saptanamamıştır.

4.2. Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada yanıtı aranan ikinci soru; anne tutumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyinin farklılık gösterip göstermediğidir.

Anne tutumlarına göre çocukların ÇİÜÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3
Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı	n	\bar{X}	s
AnneTutumu			
Otoriter	15	4.87	3.20
İlgili ve demokratik	415	3.68	2.20
İlgisiz	9	5.67	1.94

Tablo 4'de, anne tutumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında farklılık gözlenmektedir. Dikkat edileceği gibi, annesini "ilgili ve demokratik" olan algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamaları, diğer iki grubun puan ortalamalarından daha düşüktür. Özellikle, annesini "ilgisiz" olarak algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamalarının diğer iki grubun puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Anne tutumuna göre çocukların umutsuzluk puanları arasında gözlenen farklılığın anlamlı olup olmadığını belirlemek için grup ortalamaları arasında tek yönlü varyans analizi uygulanmış ve bu uygulamaya ilişkin sonuçlar Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4
Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	2	53.940	26.970	5.393	P<.05
Grupiçi	436	2180.466	5.001		
TOPLAM	438	2234.405			

Grup ortalamalarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda, elde edilen F değeri 5.393'tür ve bu değer .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu, anne tutumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma olduğu göstermektedir.

Anne tutumunu "otoriter", "ilgili ve demokratik" veya "ilgisiz" olarak algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında belirlenen bu anlamlı farklılaşmanın hangi grup veya gruplar arası farklılıklardan kaynaklandığını belirlemek üzere Dunnett C testi yapılmıştır. Yapılan Dunnett C testi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5
Anne Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Uygulanan Dunnett C Testi Sonuçları

Anne Tutumu	Otoriter	İlgili ve demokratik	İlgisiz
Otoriter	-	1.19	-.80
İlgili ve demokratik	-1.99	-	-1.99*
İlgisiz	.80	1.99*	-

($p < .05$)

Tablo 5'te görüldüğü üzere, anne tutumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında görülen farklılık, annesini "ilgili ve demokratik" olarak algılayan çocuklarla, annesini "ilgisiz" olarak algılayan çocukların puan ortalamaları arasındaki farktan kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak, bu bulgulara dayanarak, annesini "ilgisiz" olarak algılayan çocukların umutsuzluk düzeylerinin, annesini "ilgili ve demokratik" olarak algılayan çocuklardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.3. Baba Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada, baba tutumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyinin farklılık göstermekte midir sorusunun yanıtı da aranmıştır.

Baba tutumlarına göre çocukların ÇİUÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6
Baba Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı Baba Tutumu	n	\bar{X}	s
Otoriter	44	4.25	2.52
İlgili ve demokratik	380	3.69	2.22
İlgisiz	15	4.07	2.49

Tablo 6'da, baba tutumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında farklılık gözlenmektedir. Babasını "otoriter" olarak algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamaları diğer iki grubun puan ortalamalarından yüksek görünmektedir.

Baba tutumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında gözlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7
Baba Tutumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	2	13.864	6.932	1.361	p>.05
Grupiçi	436	2220.541	5.093		
TOPLAM	438	2234.405			

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri 1.361'dir ve bu değer .05 düzeyinde anlamlı değildir.

Bu bulguya dayalı olarak, baba tutumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyleri arasında gözlenen farkın anlamlı olmadığı söylenebilir.

Literatürde, genellikle ana-baba tutumunu beraber ele alan çalışmalara rastlanmaktadır. Yalnızca baba tutumunun umutsuzluk düzeyi ile ilişkisini ortaya koyan bir araştırmaya rastlanmıştır. Ana-baba tutumlarının Çinli ergenlerin psikolojik sağlıkları üzerinde olan etkilerinin incelendiği çalışmada Shiek (1999), anne tutumundan ziyade, baba tutumunun, ergenlerin hayattan duydukları tatmin, umutsuzluk ve benlik saygısı üzerinde anlamlı değişiklikler yarattığı belirtmiştir.

4.4. Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada, ailelerin gelir düzeyine göre çocuklarının umutsuzluk düzeyinin farklılaşp farklılaşmadığı sorusunun cevabı da aranmıştır.

Bu sorunun yanıtını bulmak amacıyla, iyi, orta ve kötü olmak üzere üç farklı gelir düzeyine ayrılan çocukların ÇIUÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanarak buna ilişkin sonuçlar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8
Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı Gelir Düzeyi	n	\bar{X}	s
İyi	82	3.38	2.09
Orta	238	3.40	2.13
Kötü	119	4.74	2.33

Tablo 8'de de görüldüğü üzere, ailelerinin gelir düzeylerine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında farklılık gözlenmektedir. Elde edilen puan ortalamaları arasında, gözlenen farklılığın ailelerinin gelir düzeyi kötü olan çocukların lehine olduğu izlenimini vermektedir.

Ailelerinin gelir düzeyine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla grup ortalamaları arasında tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9
Ailelerinin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	2	157.121	78.560	16.489	p<.05
Grupiçi	436	2077.285	4.764		
TOPLAM	438	2234.405			

Ailelerinin gelir düzeylerine göre oluşturulan grupların umutsuzluk puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılan varyans analizi sonucunda, elde edilen F değeri 16.489'dur ve bu değer .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu, gelir düzeylerine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Ailelerin gelir düzeyine göre oluşturulan grupların umutsuzluk düzeyleri arasında gözlenen bu anlamlı farklılaşmanın hangi grup veya gruplar arası farklılıklardan kaynaklandığını belirlemek üzere, Tukey HSD testi yapılmıştır. Yapılan Tukey HSD testi sonuçları Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10
Ailenin Gelir Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Uygulanan Tukey HSD Testi Sonuçları

Gelir Düzeyi	İyi	Orta	Kötü
İyi	-	⁻² -2.1110	-1.36*
Orta	⁻² 2.1110	-	-1.34*
Kötü	1.36*	1.34*	-

(p<.05)

Tablo 10'a göre, ailelerinin gelir düzeyine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında gözlenen farkın, gelir düzeyi "iyi" ve gelir düzeyi "kötü" olan çocuklar ile gelir düzeyi "orta" ve gelir düzeyi "kötü" olan çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasındaki farklardan kaynaklandığı belirlenmiştir. Ailelerinin gelir düzeyi "iyi" ve "orta" olan çocukların puan ortalamaları arasında ise anlamlı farklılaşma görülmemektedir.

Bu bulgulara dayanarak, ailelerinin gelir düzeyi "kötü" olan çocukların umutsuzluk düzeylerinin, "iyi" ve "orta" olan çocukların umutsuzluk düzeylerinden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu söylenebilir. Bunun yanında, gelir düzeyi "iyi" ve "orta" olan çocukların umutsuzluk düzeylerinin benzer olduğu da ifade edilebilir.

Çocuklarda umutsuzluk ve yalnızlık duygularını çeşitli değişkenler açısından incelemiş olan Öztürk de (1997) bu sonuçlara benzer sonuçlar elde etmiştir. Öztürk, sosyoekonomik düzey açısından çocukların umutsuzluk düzeyinin farklılaştığını ve istatistiksel olarak alt ve üst sosyoekonomik düzeyde olan gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaşma görüldüğünü belirtmektedir.

Bununla birlikte, Kashani ve diğeri (1997) benzer araştırmalarında da bu bulguların desteklenmediği belirlenmiştir. Kashani ve arkadaşları bu araştırmalarında, çocukların umutsuzluk düzeylerinin sosyoekonomik düzey açısından anlamlı farklılıklar göstermediğini belirtmişlerdir.

4.5. Aileleri ve Akranlarından Almakta Oldukları Sosyal Desteğe Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada, ayrıca aileleri ve akranlarından almakta oldukları sosyal desteğe göre çocukların umutsuzluk düzeyinin farklılık göstermekte midir sorusunun yanıtı aranmıştır.

Bu soruyu yanıtlamak için, yeterli ve yetersiz sosyal destek algısı olan öğrencilerin ÇİÜÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar arası t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Aileleri ve Akranlarından Almakta Oldukları Sosyal Desteğe Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Sosyal Destek	n	\bar{X}	s	t	Sonuç
Yeterli sosyal destek algısı	282	3.37	2.02	-5.023	p<.05
Yetersiz sosyal destek algısı	157	4.46	2.49		

(sd=437)

Tablo 11'de görüldüğü gibi, aile veya akranlarından aldıkları sosyal desteğe göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında farklılık gözlenmektedir.

İki grubun puan ortalamaları arasında gözlenen, yetersiz sosyal destek algısına sahip olan çocuklar lehine bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan t testi sonucunda elde edilen t değeri -5.023 'dür ve bu değer $.05$ düzeyinde anlamlıdır. Bu bulguya göre, yetersiz sosyal destek alan çocukların umutsuzluk düzeyleri ile yeterli sosyal destek alan çocukların umutsuzluk düzeyleri istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklıdır.

Elde edilen sonuçlarla, yetersiz sosyal destek alan çocukların umutsuzluk düzeylerinin, yeterli sosyal destek alan çocukların umutsuzluk düzeylerine göre daha yüksek olduğu da söylenebilir.

Bu bulguya paralel olarak, çocukların, aile ve çevresi ile ilgili sosyal destek algıları ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştıran Kashani ve diğerleri (1994) de, psikiyatri kliniğinde yatarak tedavi gören 100 hasta çocuktan oluşan örneklem grubunda, düşük veya daha az sayıda sosyal destek kaynağına sahip olan çocukların daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğunu gözlemiştir.

4.6. Sosyal Beceri Düzeylerine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Sosyal beceri düzeylerine göre çocukların umutsuzluk düzeyinin farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla örnekleme giren çocuklar, sosyal beceri düzeylerine göre iki gruba ayrılmışlardır.

Yeterli ve yetersiz sosyal beceri düzeyi gruplarında yer alan öğrencilerin ÇIUÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup

olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar arası t testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12
Sosyal Beceri Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Değeri

Sosyal Beceri	n	\bar{X}	s	t	Sonuç
Yeterli sosyal beceri	326	3.35	1.99	-6.044	p<.05
Yetersiz sosyal beceri	113	4.95	2.56		

(sd=437)

Tablo 12’de görüldüğü gibi, sosyal beceri düzeyine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında yetersiz sosyal beceri grubu lehine bir farklılık olduğu gözlenmektedir.

İki grubun puan ortalamaları arasında gözlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için yapılan t testi sonucunda elde edilen t değeri -6.044’dür ve bu değer .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulguya göre, yetersiz sosyal beceri düzeyi olan çocukların umutsuzluk düzeyleri ile yeterli sosyal beceri düzeyi olan çocukların umutsuzluk düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğu, sosyal beceri düzeyi daha düşük olan çocukların daha umutsuz oldukları ifade edilebilir.

Sosyal beceri ve umutsuzluk ilişkisini irdeleyen araştırmalara pek rastlanmamakla birlikte, bazı çalışmalardan dolayı bilgiler elde edilebilmektedir. Örneğin, Brent (1998), sosyal beceri, umutsuzluk ve intihar davranışı konusunda yaptığı bir araştırmada, intihara teşebbüs eden ergenlerin

umutsuzluk duygusu yaşadıklarını ve yetersiz sosyal beceriye sahip olduklarını belirtmektedir.

4.7. Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada, yanıtı aranan diğer bir soruda, ailede ebeveynler arasındaki ilişkilere göre çocukların umutsuzluk düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı sorusudur.

Bu sorunun yanıtını bulmak amacıyla, ailede ebeveynlerin ilişkilerine göre çocukların ÇİUÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13
Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı	n	\bar{X}	s
Ebeveynlerin İlişkisi			
İyi	386	3.66	2.23
Genellikle kavgalı	19	4.05	1.72
Huzursuz	34	4.76	2.65

Tablo 13'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin ilişkilerini "iyi" olarak algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamaları, ebeveynlerinin ilişkisini "genellikle kavgalı" veya "huzursuz" olarak algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamalarından daha düşüktür. Bununla beraber, ebeveynlerinin ilişkisini "huzursuz" olarak algılayan çocukların umutsuzluk puan ortalamaları,

ebeveynlerinin ilişkisini “genellikle kavgalı” olarak değerlendiren çocukların puan ortalamalarından yüksek görülmektedir.

Ailede ebeveynler arasındaki ilişkilere göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında gözlenen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığının belirlenmesi için tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14
Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	2	40.167	20.083	3.991	p<.05
Grupiçi	436	2194.239	5.033		
TOPLAM	438	2234.405			

Grup ortalamaları arasında yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri 3.991’dir ve .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulguya göre, ebeveynlerin ilişkisine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık bulunmaktadır. Bu farkın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu saptamak için Tukey HSD testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15
Ailede Ebeveynler Arasındaki İlişkilere Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Tukey HSD Testi Sonuçları

Ebeveyn İlişkisi	İyi	Genellikle kavgalı	Huzursuz
İyi	-	-.40	-1.11*
Genellikle kavgalı	.40	-	-.71
Huzursuz	1.11*	.71	-

($p < .05$)

Tablo 15'te görüldüğü gibi, ebeveynlerin ilişkisine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasındaki farklılık, ebeveynlerinin ilişkisi "iyi" ve ebeveyn ilişkisi "huzursuz" olan gruplardaki çocukların umutsuzluk puan ortalamalarından kaynaklanmaktadır. Diğer grupların puan ortalamaları arasındaki karşılaştırmalarda anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır.

Bu bulgulara göre, ebeveynlerinin ilişkisi "huzursuz" olan çocukların umutsuzluk düzeyleri ile ebeveynlerinin ilişkisi "iyi" olan çocukların umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Yani ebeveynlerin arasındaki ilişkinin huzursuz olması, çocukların daha umutsuz olmalarının nedenlerinden biri gibi görünmektedir.

Ebeveyn ilişkileri "genellikle kavgalı" olan çocukların umutsuzluk puan ortalamalarının, ebeveyn ilişkileri "iyi" olan çocukların umutsuzluk puan ortalamalarından farklı gözlenmesine rağmen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmaktadır.

Ana-baba ilişkisinin sağlıklı olmamasının çocuk ruh sağlığı üzerinde ki olumsuz etkileri inceleyen araştırmacılardan, Meneese ve Yutrzenka (1992) da, umutsuzluk duygusu ile ilişki olarak, aile içi çatışmaların, düşük aile desteğinin

ve düşük düzeyde olan aile birlikteliğinin çocuklardaki umutsuzluk düzeyini yükselttiğini belirtmektedir.

4.8. Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Annenin eğitim düzeyine göre çocukların umutsuzluk düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı, anne eğitim düzeyine göre oluşturulan yedi öğrenci grubu üzerinde incelenmiştir.

Annelerinin eğitim düzeylerine göre çocukların ÇIUÖ'den aldıkları puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16
Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı			
Anne Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	s
Okuryazar değil	12	5.33	3.37
Okuryazar	24	5.25	2.42
İlkokul	211	3.85	2.16
Ortaokul	54	4.02	2.48
Lise ve dengi okul	86	3.02	2.08
Üniversite-yüksek okul	52	3.27	1.76

Tablo 16'daki bulgular, anne eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların umutsuzluk puanlarında bir düşme olduğu izlenimi vermektedir. Buna göre, umutsuzluk puan ortalamaları en yüksek olan grupları anneleri "okuryazar " olmayan öğrencilerle "okuryazar" olan öğrenciler oluşturmakta, umutsuzluk puan

ortalamaları en düşük iki öğrenci grubunu ise, anneleri “lise ve dengi okul” mezunlarıyla, “üniversite ve yüksekokul” mezunu olan öğrenci grubu oluşturmaktadır. İlkokul ve ortaokul mezunu olan annelerin çocuklarının umutsuzluk düzeylerinin ise birbirlerine oldukça yakın ve diğer grupların puan ortalamaları sıralamasına göre orta sıralarda yer almaktadır.

Anne eğitim düzeyine göre çocukların umutsuzluk puanları arasında gözlenen farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla gruplar arasında tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17
Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	5	147.628	29.526	6.126	P<.05
Grupiçi	433	2086.778	4.819		
TOPLAM	438	2234.405			

Tablo 17’de de görüldüğü gibi, tek yönlü varyans analizi sonucunda, elde edilen F değeri 6.126’dır ve bu değer .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulguya göre, anne eğitim düzeyine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Belirlenen bu farklılaşmanın hangi grup veya gruplar arası farklılıklardan kaynaklandığını belirlemek üzere Tukey HSD testi yapılmış ve buna ilişkin sonuçlar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18
Anne Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Tukey HSD Testi Sonuçları

	Okuryazar değil	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise ve dengi okul	Üniversite- yüksekokul
Okuryazar değil	-	8.3310 ⁻²	1.48	1.31	2.31*	2.06*
Okuryazar	-8.3310 ⁻²	-	1.40*	1.23	2.23*	1.98*
İlkokul	-1.48	-1.40*	-	-.17	.83*	.58
Ortaokul	-1.31	-1.23	.17	-	1.00	.75
Lise ve dengi okul	-2.31*	-2.23*	-.83*	-1.00	-	-.25
Üniversite- yüksekokul	-2.06*	-1.98*	-.58	-.75	.25	-

($p < .05$)

Tablo 18'deki sonuçlara göre, anneleri okuryazar olmayan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri; anneleri lise ve dengi okul mezunu olanlarla, üniversite-yüksekokul mezunu olanlardan anlamlı düzeyde daha yüksektir. Anneleri okuryazar olan grupta yer alan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri ise; ilkökul, lise ve dengi okul ve üniversite-yüksekokul mezunu olan annelerin çocuklarından anlamlı düzeyde daha yüksektir. İlkokul mezunu annelerin çocuklarının umutsuzluk puanları ile lise ve dengi okul mezunu annelerin çocuklarının umutsuzluk puanları arasında da, ilkökul mezunu olan anneleri çocukları lehine anlamlı düzeyde daha yüksek bir fark olduğu görülmektedir. Bu

sonuçlar ise anne eğitim seviyesi yükseldikçe, çocukların umutsuzluk puanlarında bir düşme eğilimi olduğunu destekler niteliktedir.

Aynı tabloda görülebileceği gibi, anne eğitim düzeyi “ortaokul” olan çocuklar grubu ile diğer gruplar arasında yapılan karşılaştırmalarda anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.9. Baba Eğitim Düzeyine Göre ocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Baba eğitim düzeyine göre çocukların umutsuzluk düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı, baba eğitim düzeyine göre oluşturulan yedi öğrenci grubu üzerinde incelenmiştir.

Babalarının eğitim düzeylerine göre çocukların IUÖ’den aldıkları puanlarının aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19
Baba Eğitim Düzeyine Göre ocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı Baba Eğitim Düzeyi	n	\bar{X}	s
Okuryazar değil	12	5.75	3.28
Okuryazar	19	5.84	2.39
İlkokul	108	4.10	2.20
Ortaokul	81	4.00	2.32
Lise ve dengi okul	130	3.28	2.07
Üniversite-yüksek okul	89	3.10	1.85

Tablo 19'deki bulgular, baba eğitim düzeyi yükseldikçe, çocukların umutsuzluk puanlarında bir düşme olduğu izlenimi vermektedir. Buna göre, umutsuzluk puan ortalamaları en yüksek olan grupları babaları "okuryazar " olmayan öğrencilerle "okuryazar" olan öğrenciler oluşturmakta, umutsuzluk puan ortalamaları en düşük iki öğrenci grubunu ise, babaları "lise ve dengi okul" mezunlarıyla, "üniversite ve yüksekokul" mezunu olan öğrenci grubu oluşturmaktadır. İlkokul ve ortaokul mezunu olan babaların çocuklarının umutsuzluk düzeylerinin ise birbirlerine oldukça yakın olduğu görülmektedir.

Baba eğitim düzeyine göre çocukların umutsuzluk puanları arasında gözlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20
Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	5	215.190	43.038	9.229	P<.05
Grupiçi	433	2019.215	4.663		
TOPLAM	438	2234.405			

Tablo 20'de görüldüğü üzere, uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri 9.229'dur ve bu değer .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgu, baba eğitim düzeyine göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olduğunu göstermektedir.

Belirlenen bu farklılaşmanın hangi grup veya gruplar arası farklılıklardan kaynaklandığını belirlemek üzere Tukey HSD testi yapılmıştır. Tukey HSD testi sonuçları Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21
Baba Eğitim Düzeyine Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Tukey HSD Testi Sonuçları

	Okuryazar değil	okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise ve dengi okul	Üniversite- yüksekokul
Okuryazar değil	-	⁻² -9.2110	1.65	1.75	2.47*	2.65*
Okuryazar	⁻² 9.2110	-	1.74*	1.84*	2.56*	2.74*
İlkokul	-1.65	-1.74*	-	.10	.82*	1.00*
Ortaokul	-1.75	-1.84*	-.10	-	.72	.90
Lise ve dengi okul	-2.47*	-2.56*	-.82*	-.72	-	.18
Üniversite- yüksekokul	-2.65*	-2.74*	-1.00*	-.90	-.18	-

($p < .05$)

Tablo 21'deki bulgular incelendiğinde, babaları okuryazar olmayan öğrencilerin; lise ve dengi okul mezunu ve üniversite-yüksekokul mezunu babaların çocuklarından, babaları okuryazar olanların ise diğer grupların tümünden anlamlı düzeyde daha yüksek umutsuzluk puan ortalamalarına sahip oldukları görülmektedir. Babaları ilkokul mezunu olan çocukların ise; lise ve dengi okul mezunu babalarla, üniversite-yüksekokul mezunu babaların çocuklarından anlamlı düzeyde daha yüksek umutsuzluk puanı elde ettikleri anlaşılmaktadır.

Bu sonuçlar, anne eğitim düzeyinde olduğu gibi, baba eğitim düzeyinin de çocukların umutsuzluk düzeylerini anlamlı düzeyde etkileyen değişkenlerden biri olduğunu göstermektedir.

4.10. Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada, yanıtı aranan diğer bir soru da, anne-babanın çalışma durumuna göre çocukların umutsuzluk düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı sorusudur.

Anne-babanın çalışma durumuna göre çocukların ÇİÜÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmış, elde edilen sonuçlar Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22
Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Umutsuzluk Puanı			
Anne-Babanın Çalışma Durumu	n	\bar{X}	s
Annesi çalışan	10	4.10	2.64
Babası çalışan	301	3.79	2.13
Ana-babası çalışan	81	3.02	2.04
Ana-babası çalışmayan	47	4.72	2.92

Tablo 22'deki bulgular, anne-babanın çalışıp çalışmama durumuna göre, çocukların umutsuzluk puan ortalamalarının farklılaştığını göstermektedir. Buna göre, ana-babasının her ikisi birden çalışmayan çocukların umutsuzluk puanları

diğer gruplara göre daha yüksektir. Puan ortalamalarının yüksek olmalarına göre bu grubu sırasıyla yalnız anneleri çalışan çocuklar, yalnız babası çalışan çocuklar ve ana-babalarının her ikisi birden çalışan çocuklar izlemektedir.

Anne-babanın çalışma durumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında gözlenen bu farklarının anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 23'te verilmiştir.

Tablo 23
Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	3	88.921	29.640	6.010	p<.05
Grupiçi	435	2145.484	4.932		
TOPLAM	438	2234.405			

Yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri 6.010'dir ve bu değer .05 düzeyinde anlamlıdır. Bu bulguya göre, ana-baba çalışma durumuna göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında görülen fark istatistiksel olarak anlamlıdır.

Belirlenen bu anlamlı farkın hangi grup veya gruplar arası farklardan kaynaklandığını belirlemek üzere Dunnett C testi uygulanmıştır. Dunnett C testi sonuçları Tablo 24'de verilmiştir.

Tablo 24
Anne-Babanın Çalışma Durumuna Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin
Dunnett C Testi

	Annesi çalışan	Babası çalışan	Ana-babası çalışan	Ana-babası çalışmayan
Annesi çalışan	-	.31	1.08	-.62
Babası çalışan	-.31	-	.77*	-.93
Ana-babası çalışan	-1.08	-.77*	-	-1.70*
Ana-babası çalışmayan	.62	.93	1.70*	-

Tablo 24'de de görülebileceği gibi, anne-babası her ikisi birden çalışan çocukların umutsuzluk düzeyleri, babaları çalışanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Anne-babası çalışmayan çocukların umutsuzluk düzeyleri ise, anne-babası her ikisi birden çalışanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Bu sonuçlar, babanın çalışması durumunun, anne-babanın her ikisinin birden çalışması göre çocukların umutsuzluk düzeylerini daha olumlu biçimde etkilediğini göstermektedir. Buna karşın, tablodaki bulgular, anne-babanın her ikisinin birden çalışmama durumunun, anne-babanın her ikisinin birden çalışma durumuna göre çocukların umutsuzluk düzeyleri üzerinde daha olumsuz bir etkisi olduğuna işaret etmektedir.

4.11.Travmatik Yaşantı Yoğunluklarına Göre Çocukların Umutsuzluk Düzeyleri

Araştırmada, yanıtı aranan son soru ise, travmatik yaşantı yoğunluklarına göre çocukların umutsuzluk düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı sorusudur.

Travmatik yaşantı yoğunluklarına göre çocukların ÇIUÖ'den aldıkları puanların aritmetik ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 25'te verilmiştir.

Tablo 25
Travmatik Yaşantı Yoğunluklarına Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarının Aritmetik Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Travmatik Yaşantı Yoğunlukları	Umutsuzluk Puanı	n	\bar{X}	s
Bir travmatik yaşantısı olan		241	3.54	2.28
2 veya daha fazla travmatik yaşantısı olan		115	4.04	2.08
Travmatik yaşantısı olmayan		83	3.99	2.40

Tablo 25'den, travmatik yaşantı yoğunluklarına göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Gözlenen bu farkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26
Travmatik Yaşantı Yoğunluklarına Göre Çocukların Umutsuzluk Puanlarına İlişkin Varyans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Sd	KT	KO	F Değeri	Sonuç
Gruplararası	2	24.842	12.421	2.451	.087
Grupiçi	436	2209.563	5.068		
TOPLAM	438	2234.405			

Tablo 26'da görülebileceği gibi, yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri 2.451'dir ve bu değer .05 düzeyinde anlamlı değildir. Bu bulgu, travmatik yaşantı yoğunluklarına göre çocukların umutsuzluk puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, çocukların travmatik yaşantılarına göre, çocukların umutsuzluk düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Literatürde travmatik yaşantı yoğunluklarına çocukların umutsuzluk düzeylerine ilişkin bir araştırmaya rastlanmamış olmakla birlikte, travmatik yaşantı olarak değerlendirilebilen fiziksel kötü muamele hakkında yapılan bir araştırma sonucu travmatik yaşantının etkisi hakkında bilgi vermektedir. Allen ve Tarnowski (1989) tarafından yapılan bir araştırmada, aileleri tarafından fiziksel kötü muameleye maruz kalan çocukların, buna maruz kalmayan çocuklardan daha yüksek düzeylerde umutsuzluk gösterdikleri saptanmıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Eskişehir il merkezinde, normal eğitim yapan ilköğretim okullarındaki 5 nci sınıf öğrencilerinin umutsuzluk düzeylerinin, cinsiyet, ana-baba tutumu, ailenin gelir düzeyi, sosyal destek algısı, sosyal beceri, ana-baba ilişkisi, ana-baba çalışma durumu ve travmatik yaşantı yoğunluğu yönünden farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği bu araştırmada aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- Cinsiyete göre, çocukların umutsuzluk düzeyleri anlamlı farklılıklar göstermemektedir.
- Anne tutumuna göre, annesini “ilgisiz” olarak algılayan çocukların umutsuzluk düzeyleri, annesini “ilgili ve demokratik” olarak algılayan çocuklardan anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- Baba tutumuna göre, çocukların umutsuzluk düzeylerinde anlamlı farklılaşma saptanmamıştır.
- Ailelerinin gelir düzeyi “kötü” olan çocukların umutsuzluk düzeylerinin, “iyi” ve “orta” olan çocukların umutsuzluk düzeylerinden istatistiksel

olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bunun yanında, gelir düzeyi “iyi” ve “orta” olan çocukların umutsuzluk düzeylerinin benzer oldukları gözlenmiştir.

- Yetersiz sosyal destek alan çocukların umutsuzluk düzeylerinin, yeterli sosyal destek alan çocukların umutsuzluk düzeylerine göre daha yüksek olduğu gözlenmiştir.
- Yetersiz sosyal beceri düzeyi olan çocukların umutsuzluk düzeyleri ile yeterli sosyal beceri düzeyi olan çocukların umutsuzluk düzeylerinin anlamlı düzeyde farklı olduğu, sosyal beceri düzeyi daha düşük olan çocukların daha umutsuz oldukları görülmüştür.
- Ebeveynlerinin ilişkisi “huzursuz” olan çocukların umutsuzluk düzeyleri ile ebeveynlerinin ilişkisi “iyi” olan çocukların umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Ebeveynlerinin ilişkisini “huzursuz” olarak algılayan çocukların umutsuzluk düzeylerinin diğer gruptan yüksek olduğu gözlenmiştir.
- Anne eğitim seviyesi yükseldikçe, çocukların umutsuzluk düzeylerinde düşme eğilimi olduğu gözlenmiştir.
- Anne eğitim düzeyinde olduğu gibi, baba eğitim düzeyinin de çocukların umutsuzluk düzeylerini anlamlı düzeyde etkileyen değişkenlerden biri olduğunu ve baba eğitim seviyesi yükseldikçe, çocukların umutsuzluk düzeylerinde düşme eğilimi olduğunu görülmüştür.
- Ana-baba çalışma durumuna göre, çocukların umutsuzluk düzeyleri arasında farklılıklar saptanmıştır. Buna göre, ana-babanın her ikisinin birden çalışmama durumunun, ana-babanın her ikisinin birden çalışma

durumuna göre çocukların umutsuzluk düzeylerini daha olumsuz etkilediği gözlenmiştir.

- Travmatik yaşantı yoğunluklarına göre, çocukların umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir.

Görüldüğü üzere, bu araştırma sonucunda, çocukların umutsuzluk düzeylerinde, anne tutumu, ailenin gelir düzeyi, çocukların algıladıkları sosyal destek, sosyal beceri düzeyi, ailede ebeveynler arasındaki ilişki, ana-baba eğitim düzeyi ve anne-baba çalışma durumuna göre farklılıklar gözlenmiştir. Bununla birlikte, cinsiyet, baba tutumu ve travmatik yaşantı yoğunluklarına göre çocukların umutsuzluk düzeylerinde farklılaşma saptanmamıştır.

5.2. Öneriler

Genel olarak, yukarıda sözü edilen bütün faktörler, çocuklarda sağlıklı bir ruhsal yapının oluşması ve bu iyilik halinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen sonuçların, bu alanda alınması gereken önlemlere ve koruyucu ruh sağlığı çalışmalarına ışık tutacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda, araştırma sonuçlarına dayanarak, aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir :

- Umutsuzluğun, depresyon ve intihar ile ilişkisi göz önüne alındığında, ilköğretim düzeyinde umutsuzluk düzeyi ile ilgili taramalar yapılması önem arz etmektedir.
- Umutsuzluk ve bu olguyla ilişkili bulunan faktörler hakkında özellikle sınıf öğretmenlerinin bilgilendirilmesinin, öğretmenlerin gözlemlerini

daha bilinçli kılacağı ve erken müdahale şansını artıracığı düşünülmektedir.

- Temel olarak çocuk ruh sağlığı açısından da kritik rol oynayan, ana-baba tutumları, aile içinde ana-babanın birbirleriyle ilişkisi ve ailenin çocuklarına verdikleri sosyal destek hakkında ailelere yönelik eğitici programların hazırlanmasının yararlı olacağı anlaşılmaktadır.
- Umutsuzluk duygusu içinde olan çocukların rehabilitasyonu için akılcı-duygusal terapi tekniklerinden yararlanılabileceği düşünülmektedir.

Bu önerilerin yanı sıra, gelecekte yapılabilecek araştırmalara katkıda bulunmak için araştırmacının uygulamaya yönelik birkaç önerisi de aşağıda sunulmaktadır:

- Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği incelendiğinde, bilişsel çarpıtmalar ve akılcı olmayan inançlarla ilgili ifadelere rastlanmaktadır. Gelecekte bu konuda yapılacak araştırmalarda, umutsuzluk duygusu ile bilişsel çarpıtmalar ve akılcı olmayan inançlar arasındaki ilişkinin irdelenmesi önerilebilir.
- Bu araştırma konusu ile ilgili yeni araştırmalar daha farklı evren ve örneklem grupları üzerinde yapılabilir. Örneğin, çocuk ıslahevlerinde ve yetiştirme yurtlarında kalan çocuklarla buna benzer araştırmalar yürütülebilir. Ayrıca, zihinsel ve fiziksel özürü olan çocuklarda da bu çalışma yapılabilir.
- Çocuklar için geliştirilecek çeşitli ölçeklerle (örneğin, sosyal destek, sosyal beceri, bilişsel çarpıtmalar ile ilgili) umutsuzluk olgusu ile ilgili

olduğu düşünölen bazı değişkenler daha farklı araştırma yöntemleriyle değerlendirilebilir.

- Bu araştırmada çocukların umutsuzluk düzeylerinin farklılaşmasında rol oynadığı düşünölerek incelenmiş olan tüm değişkenlerin ortak etkilerini gösterebilecek yeni araştırmalar planlanabilir.
- Çocuklarda umutsuzluk konusunda yapılan çalışmaların nadir olması nedeniyle, bu konunun Türkiye için çok yeni bir çalışma alanı olduğu görölmektedir. Bu alanla ilgili daha fazla nitelikli çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ruh sağlığı alanında çalışan psikolog ve psikolojik danışmanlara, bu alanda çalışmalar yapmaları için, olanaklar sağlanmasının ve motive edilmelerinin uygun olacağı düşünölmektedir.

EKLER

EK	<u>Sayfa</u>
1. ÇOCUKLAR İÇİN UMUTSUZLUK ÖLÇEĞİNDEN SEÇİLMİŞ MADDELER	71
2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	73
3. SOSYAL BECERİ ANKETİ	76
4. ESKİŞEHİR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İZİN ONAY BELGESİ	77

EK 1. ÇOCUKLAR İÇİN UMUTSUZLUK ÖLÇEĞİNDEN SEÇİLMİŞ MADDELER

Açıklama :

Aşağıdaki ankette 17 madde bulunmaktadır. Her maddeyi dikkatle okuyunuz. Cümle sizin için doğru ise **Doğru** seçeneğine çarpı (X) işareti koyunuz. Eğer okuduğunuz cümle sizin için doğru değilse **Yanlış** seçeneğine çarpı (X) işareti koyunuz.

Ankete içtenlikle cevap vermeniz bu bilimsel çalışmanın başarı olması için çok önemlidir. Yardımınız için teşekkür ederim.

Asude GEREDE

Büyümek istiyorum çünkü büyüdüğümde her şeyin daha iyi olacağını düşünüyorum.

() Doğru () Yanlış

İşler kötüye gittiğinde biliyorum ki her zaman böyle olmayacak.

() Doğru () Yanlış

Gerçekten yapmak istediğim şeyleri bitirmek için yeterince vaktim var.

() Doğru () Yanlış

Yaşamdan bir çok çocuktan daha fazla iyi şeyler elde edeceğim.

() Doğru () Yanlış

Gelecekte beni iyi şeyler değil, hep kötü şeyler bekliyor.

() Doğru () Yanlış

Büyüdüğüm zaman şimdikinden daha mutlu olacağımı düşünüyorum.

() Doğru () Yanlış

EK 1 Devam

İstediğimi asla elde edemeyeceğime göre, bir Şey istemek aptallık olur.

() Doğru () Yanlış

Gelecek benim için belirsiz ve karıŐık görünüyor.

() Doğru () Yanlış

İstediğim bir Őeyi elde etmek için uđraŐmak boŐuna, çünkü nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.

() Doğru () Yanlış

EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Açıklama :

Bu anket yapmakta olduğum bilimsel çalışma için gerekli olan bazı kişisel bilgileri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Anket maddelerini ve sorularını dikkatle okuyunuz. Durumunuza uygun olan seçeneğe çarpı (X) işareti koyunuz.

Yardıminız için teşekkür ederim.

Asude GEREDE

Lütfen okunaklı bir şekilde aşağıdaki üç maddeyi yanıtlayınız.

Okulunuzun Adı :
Sınıfınız :
Öğrenci Numaranız :

1. Cinsiyetinizi işaretleyiniz.

() Kız () Erkek

2. Annenizin öğrenim durumu nedir?

() Okur-yazar değil () Ortaokul mezunu
() Okur-yazar () Lise ve dengi okul mezunu
() İlkokul mezunu () Üniversite-yüksekokul mezunu

3. Babanızın öğrenim durumu nedir?

() Okur-yazar değil () Ortaokul mezunu
() Okur-yazar () Lise ve dengi okul mezunu
() İlkokul mezunu () Üniversite-yüksekokul mezunu

4. Anneniz çalışıyor mu?

() Evet () Hayır

5. Babanız çalışıyor mu?

() Evet () Hayır

6. Ailenizin maddi durumu nedir?

() İyi () Orta () Kötü

EK 2 Devam

7. Annenizin size olan tutumunu en iyi anlatan seçeneği işaretleyiniz.
 Annem otoriterdir. Sert ve kuralcıdır.
 Annem sevecen ve ilgilidir. Kuralları vardır ama baskı yapmaz.
 Annem bana karşı ilgisizdir. Bana yakın değildir.
8. Babanızın size olan tutumunu en iyi anlatan seçeneği işaretleyiniz.
 Babam otoriterdir. Sert ve kuralcıdır.
 Babam sevecen ve ilgilidir. Kuralları vardır ama baskı yapmaz.
 Babam bana karşı ilgisizdir. Bana yakın değildir.
9. Anne-babanızın ev içindeki ilişkilerini en iyi açıklayan seçeneği işaretleyiniz.
 Anne ve babamın ilişkileri iyidir. Huzurlu ve mutlu bir ev hayatımız vardır.
 Annem babam genellikle kavga edeler.
 Annem ve babam kavga etmeseler de aralarında ciddi bir huzursuzluk vardır.
10. Aileniz manevi olarak size destek olur mu?
 Evet Hayır
11. Sorunlarınızı çözmeye ailenizin yardımını görür müsünüz?
 Evet Hayır
12. Aileniz sizi dinlemekten, düşüncelerinizi duymaktan hoşlanır mı?
 Evet Hayır
13. Arkadaşlarınız size manevi destek olur mu?
 Evet Hayır
14. Sorunlarınızı çözmeye arkadaşınız/arkadaşlarınız size yardım eder mi ?
 Evet Hayır
15. Arkadaşınız/arkadaşlarınız sizi dinlemekten, düşüncelerinizi duymaktan hoşlanır mı?
 Evet Hayır
16. Aşağıdaki cümleleri okuyunuz ve sizin için doğru olan seçeneği işaretleyiniz.
- Deprem veya başka bir doğal afet yaşadım. Evet Hayır
 - Zorunlu olarak, sorunlarımızdan dolayı bu şehre göç ettik. Evet Hayır

EK 2 Devam

- Evde ağır hastalığı olan biri var. () Evet () Hayır
- Annem beni devamlı döver. () Evet () Hayır
- Babam beni devamlı döver. () Evet () Hayır
- Annem öldü. () Evet () Hayır
- Babam öldü. () Evet () Hayır
- Annem-babam boşandı. () Evet () Hayır
- Annem-babam ayrı yaşıyorlar. () Evet () Hayır
- Ağır yaralandığım bir trafik kazası geçirdim. () Evet () Hayır
- Uzun süre tedavi gördüğüm ağır bir hastalık geçirdim. () Evet () Hayır

EK 3. SOSYAL BECERİ ANKETİ

Açıklama :

Bu anket, öğrencinizin sosyal beceri düzeyi hakkında bilgi toplamak amacıyla hazırlanmıştır.

Öğrencinizin okul numarasını yazınız. Anketin A bölümünde bulunan ifadeleri dikkatle okuyunuz. Öğrenciniz için geçerli olan cevap seçeneğine çarpı (X) işareti koyunuz. A bölümünde cevaplarınızı göz önüne alarak, öğrencinizin sahip olduğunu değerlendirdiğiniz sosyal beceri düzeyi hakkında B bölümündeki iki seçenekten birini işaretleyiniz.

Teşekkür ederim.

Asude GEREDE

Öğrenci Numarası :

A.

1. Arkadaşlarına yardım eder, işbirliği yapar.
() Evet () Hayır
2. Sınıf içindeki faaliyetlere kendi isteği ile katılır.
() Evet () Hayır
3. Arkadaşları ile ilişkisi iyidir.
() Evet () Hayır
4. Kendini ifade düzeyi iyidir.
() Evet () Hayır
5. Derslere katılımı iyidir.
() Evet () Hayır
6. Kurallara uyar.
() Evet () Hayır
7. Kendi isteği ile görev alır.
() Evet () Hayır
8. Planlı ve düzenli çalışma alışkanlığı vardır.
() Evet () Hayır

B.

Sosyal beceri düzeyi yeterlidir. ()

Sosyal beceri düzeyi yetersizdir. ()

EK 4. ESKİŞEHİR İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ İZİN ONAY BELGESİ

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

SAYI : B.08.4.MEM.4.26.00.02.000/

KONU: Anket uygulaması

06.03.02 * 6452

VALİLİK MAKAMINA

Anadolu Üniversitesinden alınan 18/02//2001 gün ve 132-754 sayılı yazıda; Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Yüksek Lisans Programı öğrencisi Asude GEREDE'nin "Çocuklarda Umutsuzluk" konulu tezle ilgili olarak aşağıda isimleri yazılı ilköğretim okullarında, ekte sunulan anketi uygulaması için izin istenilmekte olup, anket sonucundan müdürlüğümüze bilgi verilmek kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Mithat ÖZDEMİR
Milli Eğitim Müdürü

OLUR

06.103/2002

M.Yagar ÖZGÜL
Vali a.
Vali Yardımcısı

ANKET UYGULANACAK OKUL İSİMLERİ

- 23 Nisan İlköğretim Okulu
- S.Havva Kamışlı İlköğretim Okulu
- Malhatin İlköğretim Okulu
- Yenikent İlköğretim Okulu
- İkieylül İlköğretim Okulu
- Ticaret Borsası İlköğretim Okulu
- Adalet İlköğretim Okulu
- Melahat Ünüçür İlköğretim Okulu

KAYNAKÇA

- Abramson, Lyn, Gerald I. Metalsky and Lauren B. Alloy. "Hopelessness Depression: A Theory-Based Subtype of Depression", **Psychological Review** 96 (2): 358-372, 1989.
- Allen, D.M. and K.J. Tarnowski. "Depressive Characteristics of Physically Abuse Children", **Journal of Abnormal Child Psychology** 17 (1): 1-11, Feb. 1989.
- Arı, Ramazan ve Erdal Hamarta. "Üniversite Öğrencilerinin Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin Öğrencilerin Özlük Nitelikleri Açısından İncelenmesi", **Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** 10, 2000.
- Asarnow, J.R. and G. Carlson. "Suicide Attempts in Preadolescent Child Psychiatry Inpatients", **Suicide and Life Threatening Behavior** 18 (2): 129-36, Summer 1998.
- Baltaş, Zuhâl. **Sağlık Psikolojisi**. Birinci basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000.
- Barrera, A., E. Jaar, A. Gomez, L. Suarez, M. Martin and F. Lolos. "Suicide Attempts and Hopelessness", **Revista Medica de Chile** 119 (12): 1381-6, Dec.1991.
- Brent, David A. "Suicide and Suicidal Behavior", **Gale Encyclopedia of Childhood and Adolescence**, 1998. (<http://www.findarticles.com>'dan alınmıştır)

Cheever, Kerry H. and Sally B. Hardin. "Effects of Traumatic Events, Social Support and Self-Efficacy on Adolescents", **Western Journal of Nursing Research** 21 (5): 673-85, Oct. 1999.

Dori, Galit A. and James C. Overholser. "Depression, Hopelessness and Self-Esteem: Accounting for Suicidality in Adolescent Psychiatric Inpatients", **Suicide and Life Threatening Behavior** 29 (4): 309-18, Winter 1999.

Dönmezer, İbrahim. **Ailede İletişim ve Etkileşim**. 3. Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık. 2001.

Eshun, Sussie. "Cultural Variations in Hopelessness, Optimisim and Suicide Ideation: A Study of Ghana and U.S. College Samples", **Cross-Cultural Research** 33 (3): 227-39, Aug.1999.

Feldman, Robert S. **Understanding Psychology**. Fourth Edition. USA: McGraw- Hill Inc.1996.

Fidaner, Hüray ve Caner Fidaner. "İntihar", **Depresyon Monograf lar Serisi 5**. Ankara: Hekimler Yayın Birliği,1993.

Frankl, Victor E. **Duyulmayan Anlam Çı ğ lığı-Psikoterapi ve Hümanizm**. 2.Basım. Ankara: Öteki Yayınevi,1996.

Fredman, Howard S. and M. Robin Dimatteo. **Health Psychology**. New Jersey: Prentice Hall,1989.

Gallo, Linda C. and Karen A. Matthews. "Do Negatif Emotions Mediate the Association Between Socioeconomic Status and Health?", **Annual of the New York Academy of Sciences** 896: 226-45,1999.

Gibb, B.E., L.B. Alloy, L.Y. Abramson, D.T. Rose, W.G. Whitehouse and M.E. Hogan. "Childhood Maltreatment and College Students' Current Suicidal Ideation: A Test of the Hopelessness Theory", **Suicide and Life Threatening Behavior** 31 (4): 405-15, Winter 2001.

Goldston D.B., S.S. Daniel, B.A. Reboussin, D.M. Reboussin, P.H. Frazier and A.E. Harris. "Cognitive Risk Factors and Suicide Attempts Among Formerly Hospitalized Adolescents: A Prospective Naturalistic Study", **Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry** 40 (1): 91-9, Jan. 2001.

Goodman, Elizabeth. "The Role of Socioeconomic Status Gradients in Explaining Differences in US Adolescents' Health", **American Journal of Public Health** 89 (10): 1522-9, Oct. 1999.

Göka, Erol. **Varoluşun Psikiyatrisi**. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.

Greene, Dorethea B. "Childhood Suicide and Myths Surrounding It", **Social Work** 39 (2): p.230-3, Mar. 1994.

Haran, Seda ve Orhan Aydın. "Depresyon, Umutsuzluk, Sosyal Beğenirlik ve Kendini Kurgulama Düzeyinin İntihar Fikirleri İle İlişkisi", **Kriz Dergisi Özel Sayı 3 (1/2): 247-251, 1995.**

Helsen, Marianne, Wilma Vollebergh and Wim Meeus. "Social Support from Parents and Friends and Emotional Problems in Adolescence", **Journal of Youth and Adolescence** 29 (3): 319, June 2000.

- Hughes, C.W., S.H. Preskorn, E. Weller, R. Weller and R. Hassanein. "A Descriptive Profile of Depressed Child", **Psychopharmacology Bulletin** 25 (2): 232-7, 1989.
- Jekielek, Susan M. "Parental Conflict, Marital Disruption and Children's Emotional Well-Being", **Social Forces** 76 (3): 905-37, Mar.1998.
- Kashani J.H., J.C. Reid and T.K. Rosenberg. "Levels of Hopelessness in Children and Adolescents: A Developmental Perspective", **Journal of Consulting Clinical Psychology** 57 (4): 496-9, Aug. 1989.
- Kashani J.H., S.M. Soltys, A.C. Dandoy, A.F. Vaidya and J.C. Reid. "Correlates of Hopelessness in Psychiatrically Hospitalized Children", **Comperative Psychiatry** 32 (4): 330-7, Jul.- Aug. 1991.
- Kashani, J.H., L.A. Canfield, C.M. Borduin, S.M. Soltys and J.C. Reid. "Perceived Family and Social Support: Impact on Children", **Journal of American Academy of Child and Adolescent Pscyhiatry** 33 (6): 819-23, Jul.-Aug. 1994. .
- Kashani, Javad J., Lourdes Suarez, Wesley D. Allan and John C. Reid. "Hopelessness in Inpatient Youths: A Closer Look at Behavior, Emotional Expression and Social Support", **Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry** 36 (11): 1625-7, Nov 1997.
- Kotchick, Beth A. and Peter Summers. " The Role of Parental and Extrafamilial Social Support in the Psychosocial Adjustment of Children with a Chronically Ill Father", **Behavior Modification** 21 (4): 409-13, Oct.1997.

Lepore, Stephen J. "Social Support", **Encyclopedia of Human Behavior 4**.
Editor in Chief: V.S. Ramachandron. California: Academic Press Inc., 1994.

McGee, Rob, Sheila Williams and Shyamala Nada-Raja. "Low Self-Esteem and Hopelessness in Childhood and Suicidal Ideation in Early Adulthood", **Journal of Abnormal Child Psychology 29 (4)**: 281-91, Aug.2001.

Meneese, William and Barbara A. Yutrzenka. "An Analysis of Adolescent Suicidal Ideation", **Current Psychology 11 (1)**: 52-60, Spring 1992.

Morano, C.D., R.A. Cisler and J. Lemerond. "Risk Factors for Adolescent Suicidal Behavior: Loss, Insufficient Familial Support and Hopelessness", **Adolescence 28 (112)**: 851-65, Winter 1993.

Negron, R., J. Piacentini, F.Graae, M. Davis and D. Shaffer. "Microanalysis of Adolescent Suicide Attempters and Ideators During the Acute Suicidal Episode", **Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry 36 (11)**: 1512-9, Nov.1997.

Nock, M.K. and A.E. Kazdin. "Examination of Affective, Cognitive and Behavioral Factors and Suicide-Related Outcomes in Children and Young Adolescents", **Journal of Clinical Child Psychology 31 (1)**: 48-58, Mar. 2002.

Öztürk, Meral. "10-13 Yaşları Arasındaki Çocuklarda Umutsuzluk ve Yalnızlığın Bazı Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi SBE,1997.

Pfeffer, C.R. "Unanswered Questions About Childhood Suicidal Behavior: Prospectives for the Practicing Physician", **Journal of Developmental and Behavioral Pediatrics** 1 (1): 11-4, May 1980.

Pilay, A.L. and D.R. Wassenar. "Family Dynamics, Hopelessness and Psychiatric Disturbances in Parasuicidal Adolescents", **Australian and New Zealand Journal of Psychiatry** 31 (2): 227-31, Apr.1997.

Seber, Gülten, Bengi Baysal, Cem Kaptanoğlu, Mevlüt Türe ve Durmuş Tekin. "Çocuklar İçin Umutsuzluk Ölçeği: Bir Geçerlik - Güvenirlik Çalışması", **VII. Ulusal Psikoloji Çalışmaları**. Der.: Rüveyde Bayraktar ve İhsan Dağ. Ankara: VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Düzenleme Kurulu ve Türk Psikologlar Birliği Yayını, 1992.

Segrin, Chris. "Social Skills Deficits Associated with Depression", **Clinical Psychology Review** 20 (3): 379-403, 2000.

Shapiro, Patricia Gottlieb. **Çocukluk ve İlkgençlik Depresyonu**. İngilizceden çeviren: Meral Kesim. İstanbul: Papirus Yayınları,1994.

Shiek, Daniel T.L. "Paternal and Maternal Influences on the Psychological Well-Being of Chinese Adolescents", **Genetics, Social and General Psychology Monographs** 125 (3): 269-97, Aug.1999.

Sungur, Mehmet. "Kognitif Görüş Bağlamında Depresyon ve Antisipasyon", **Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi** 2, 4 (Ek 4): 15-23, Aralık 1994.

- Swedo, S.E., D.C. Rettew, M. Kuppenheimer, D. Lum, S. Dolan and E. Goldberger. "Can Adolescent Suicide Attempters be Distinguished from At-Risk Adolescent?", **Pediatrics** 88 (3): 620-9, Sep. 1991.
- Şener, Şahnur ve Selahhatin Şenol. "İntihar Girişimi Nedeniyle Başvuran Ergenlerin Değerlendirilmesi: Kısa Süreli İzlemi", **Psikiyatri, Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi** 4 (2): 100-7, 1996.
- Ünlü, Hicran. "Lise Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Desteğin ve Ego Kimlik Statülerinin Sosyoekonomik Düzey ve Cinsiyete Göre İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi EBF, 2001.
- Wagner, K.D., M. Rouleau and T. Joiner. "Cognitive Factors Related to Suicidal Ideation and Resolution in Psychiatrically Hospitalized Children and Adolescents", **American Journal of Psychiatry** 157 (12): 2017-21, Dec. 2000.
- Wise, Amy J. and Paul M. Spengler. "Suicide in Children Younger Than Age Fourteen: Clinical Judgement and Assessment Issues", **Journal of Mental Health Counseling** 19 (4): 318-36, Oct. 1997.
- Yıldırım, İbrahim. "Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliliği", **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** 13: 81-7, 1997.